

**8. КОНГРЕС
СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ**

**ПРОГРАМСКИ
ПРИНЦИПИ**

Бањалука, 8. јули 2018. године

Социјалистичка партија дјелује 25 година. Вријеме је да ми социјалисти понудимо одговоре и нова рјешења за најважнија питања опстанка и развоја нашег народа и државе у 21. вијеку.

Програмска декларација има за циљ да омогући и спровођење свеобухватне реформе и модернизације у периоду 2018-2025. године.

Републику Српску и БиХ желимо да градимо као савремену, демократску, европски оријентисану, правну, економски просперитетну, слободну, социјално-праведну снажну државу и друштво у њој.

Наш програм и политика је социјално праведна, демократска, солидарна, државотворна и мирољубива, заснивана на дијалогу.

Наш циљ је социјално праведна демократска држава. Човјек је главни циљ и центар нашег политичког програма. Полазећи од тога свим грађанима Српске и Босне и Херцеговине гарантујемо сва политичка, економска и социјална људска права, без разлике по основу пола, старости, занимања, имовног стања, националног, вјерског или било ког другог поријекла или обиљежја.

Наша је боја црвена. Ми смо љевичари социјалдемократске оријентације. Ми окупљамо и штитимо интересе радника, сељака, предузетника, интелектуалаца, борачке популације свих који желе да живе од резултата свога рада, знања и образовања.

Програм дефинишемо као уговор са народом и уз повјерење и подршку грађана обавезујемо се да ћемо настојати да остваримо сљедеће циљеве наше политике:

1. интензивно развијати домаћу привреду и привреднике;
2. водићемо активну политику запошљавања повећањем броја запослених и смањењем незапослености, развијаћемо социјално предузетништво и социјално партнерство;
3. инвестираћемо и подстицати на нове облике инвестирања кроз приватне иницијативе јавно-приватно партнерство у: енергетику, инфраструктуру, пољопривреду, укључујући и шумарство и екологију коју су моћни покретачи развоја Републике Српске;
4. чуваћемо здраву животну средину и отклањати негативне посљедице климатских промјена;
5. покренућемо и посветити већу пажњу активностима развоја пољопривреде и села;

6. ефикасно ћемо и правично дефинисати порески систем Републике Српске;
7. залагаћемо се за социјалну сигурност и солидарност у друштву;
8. јачаћемо систем борачко инвалидске заштите;
9. социјално ћемо збрињавати сиромашне и немоћне;
10. афирмисаћемо и оснажити улогу жена у Српској;
11. даћемо подршку породици и рађању дјете;
12. осигураћемо право на здравље, лијек и лијечење;
13. обезбједићемо достојанствену старост и пензије пензионерима у граду и на селу;
14. омогућићемо квалитетно образовање и знање, иновативну науку;
15. отвараћемо шансе за просперитет младе генерације, млади су градитељи будућности;
16. развијаћемо културу и умјетност подстичући на хуманистичке вриједности и медијско-информативни плурализам;
17. пропагираћемо активан, масован и безбједан спорт;
18. борићемо се против криминала и корупције;
19. оснажићемо Српску кроз БиХ достојно примјењујући Дејтонски мировни споразум;
20. радићемо на успостављању што чвршћих односа са српском дијаспором у региону и свијету;
21. наставићемо европски пут и јачати утицај Српске и БиХ у региону повезивањем кроз специјалне везе са Србијом и јачањем сарадње са сусједним државама и свим осталим у региону.

1. Економски развој Српске

Приоритет у свим нашим партијским активностима у наредном периоду је економски развој, просперитетна економија у просперитетној држави је наш циљ.

Наш концепт привредног раста и развоја има за циљ да се наша привреда, радници и предузетници оспособе за суочавање са функционалном и конкурентском тржишном економијом у процесу учлањења и хармонизације са стандардима Европске уније.

Свјесни смо да је обим присуства државе у економији и даље значајан, а да је приватни сектор још увијек неразвијен, па и незаштићен. Функционисање тржишних механизма и даље ометају значајни поремећаји и правна неизвјесност.

Ми сматрамо да је неопходно паралелно рјешавати структурне препреке за раст и развој наше економије. Неопходно је спровести реформу јавне управе, реструктурирати јавна предузећа и довршити процес приватизације.

Република Српска је до сада усвојила више различитих стратегија којима је дефинисан економски развој у више области и морамо се досљедно посветити реализацији свих мјера које су стратегијама назначене као стратешке активности и приоритети у њиховој реализацији.

Економске мјере које сваке године усваја Влада Републике Српске су добра подлога за економски раст који се и осјећа чињеницом да је раст бруто домаћег производа у претходних неколико година имао стопу од 3 и више посто, што је врло значајан индикатор укупних економских активности.

Секторска структура наше привреде се споро и недовољно брзо мјења и спорије прилагођава трендовима у Европи и у свијету.

Наш примаран циљ јесте да инсистирамо на политици привлачења инвестиција у реални производни сектор економије, како не би дошло до стагнације, односно, да се суочимо са појавама отпуштања радника.

Дугорочно наш одговор је социјално и економски одговоран приступ. Сматрамо да у периоду до 2025. године социјално-развојна политика мора да добије примат. Зато у први план наше Економске политике стављамо мјере привредног раста и пораст запослености.

Економију и економски развој не посматрамо као простор за идеолошке маневре. Напросто, активности у економском сектору морају бити искључиво вођене у складу са

стандардима које примјењују богате, односно развијене земље, прије свега земље Европске уније.

Наше залагање је за спровођење развојне политике која ће омогућити ефикасно коришћење свих људских, материјалних, производних и природних ресурса наше земље и наших људи у циљу подизања друштвеног благостања садашњих и будућих генерација.

Циљеви стратегије прогресивног раста привреде су укратко сљедећи:

- висок и одржив привредни раст уз пуну домаћу и инострану инвестициону активност;
- побољшање конкурентне способности српске привреде и пораст извоза рапидно смањење спољно – трговинског дефицита;
- запошљавање квалификоване и добро обучене радне снаге;
- макроекономска, прије свега, цјеновна стабилност;
- равномјеран регионални и рурални развој;
- пораст друштвеног благостања и животног стандарда грађана;
- очување природних ресурса наше земље и заштита животне средине.

При томе су енергетика и инфраструктура, као и пољопривреда у оквиру које је шумарство, три темељна развојна стуба и уједно покретача наше прогресивне политике.

Недовољна производња и извоз, прекомјерна јавна и приватна потрошња, неадекватне и недовољне инвестиције, прекомјерни увоз и пораст унутрашњег и спољног дуга уз још увијек висок ниво незапослености, појаве и присутност финансијске недисциплине, па и корупције и организованог криминала, који су постојали у неким периодима развоја наше економије се морају темељно искључити и на потпуно другачијим принципима дефинисати нове мјере и методе развоја наше привреде.

Сматрамо да предност мора имати улагање у развој саобраћајне инфраструктуре, производњу енергије, телекомуникација, високих и информационих технологија, а нарочито пољопривредних производа, односно хране.

Извозно оријентисан раст је наш приоритет! Само тако можемо смањити извозни дефицит.

Залажемо се да помоћ државе добије свака дјелатност и производња која остварује нето девизни ефекат. Квалитетнији економски раст и развојне ефекте које остварује технолошки напредак, промјену привредне структуре, продуктивно запошљавање јача здраву конкуренцију. То подразумјева и одлучно укидање многих привилегија и монополистичког дјеловања.

Државни интервенционизам, кога и даље сматрамо нужном претпоставком за подршку развоју наше привреде, мора бити избалансиран како би омогућио развој привреде на конкурентским принципима.

Очување, опоравак и регенерације привредне субстанце је наш стратешки циљ у наредном периоду.

Морамо уложити максималне напоре да спречавамо стечај, односно банкрот наших фирми.

Циљ наше социјално одговорне Економске политике не може да буде гашење домаћих губитаца по сваку цијену, јер би то резултовало масовном отпуштању радника, али је потребно заједно са њима радити на реструктурисању које би омогућило оздрављење таквих привредних субјеката. Зато и сматрамо да је оправдано да држава у кризним тренуцима интервенише, али само тамо и када постоје реалне шансе да ће се реструктурисањем обезбједити економска одрживост производње и пословања.

Када посматрамо јавна предузећа онда би њихово пословање морало да буде искључиво организовано на принципима ефикасности, економске рационалности и професионалности, као и транспарентности што може да буде и подложно суду јавности и контроли независних регулаторних тијела. У томе би у сваком случају важну улогу имале и независне, а признате ревизорске институције, а прије свих државна ревизорска институција.

Посебну пажњу ћемо посветити могућностима унапређења партнерства приватног и јавног сектора, који могу да имају синергијски ефекат по цјелокупну привреду.

Сматрамо да постоји потреба и оправдање да држава задржи контролни пакет акција у дијелу привреде, тзв. природног монопола у предузећима од јавног значаја, посебно предузећима енергетске и саобраћајне инфраструктуре. Зато се и залажемо за израду Стратегије управљања јавним предузећима из које ће се јасно видјети која би предузећа требало приватизовати у којем облику и у којима би се могао успоставити модел јавно-приватног партнерства.

Реструктурисање јавних предузећа треба да буде вођено само са циљем побољшања њиховог укупног економског положаја и стања.

Наглашавамо да се мора укинути "договорна економија". Нашу привреду морамо да сачувамо од погубних ефеката политичког капитализма, конкретно морамо

спријечити да се економски проблеми рјешавају политичким договорима између партијских елита. Потребно је онемогућити и спријечити претјеран и погубан утицај партија и политичара на државни јавни сектор, посебно на јавна предузећа како на централном (републичком), тако и на локалном нивоу. Морамо онемогућити да поједини партијски кланови злоупотребљавају политичку моћ и утицај код јавних набавки, да воде лошу кадровску политику у запошљавању државних јавних службеника и функционера, као и да прекомјерно незаконито и грамзиво увећавају буџетску потрошњу, што доводи до креирања превеликог буџета и појаве дефицита. Дакле, потребно је спровести одлучну деполитизацију и департизацију привреде и вратити је у економске и финансијске токове на принципима реалне тржно оријентисане економије засноване на конкуренцији и квалитету производње роба и услуга.

Подржаћемо оне привредне пројекте који доносе конкретне и мјерљиве економске, а не политичке бенефите.

Наша земља располаже значајним економским ресурсима и неискоришћеним развојним потенцијалима. Ипак, у значајном дијелу има застарјелу и према захтјевима модерне привреде неадекватну технолошку производну структуру коју морамо хитно модернизовати и мјењати. Зато је потребно остварити пуну сарадњу са финансијским институцијама како Европске уније, као и другим међународним финансијским институцијама, па и потенцијалним концесионарима.

Истовремено, указујемо на потребу подстицања домаће штедње као најквалитетнијег извора средстава за финасирање развојних пројеката.

Општи интерес мора бити подршка улагању у нове технологије и савремени технолошки развој. То подразумјева и подршку иновативном пословању. Најмоћније средство у рукама предузетника је иновативна идеја и ми вјерујемо у знање и иновативност домаћих предузетника.

Економска тежина малих и средњих предузећа и предузетника је значајна и она представља више од половине додатне вриједности у привреди Републике Српске. Сектор малих и средњих предузећа у Српској је посљедњих година имао благи раст, али не онолики колико би било неопходно за овакве економске услове у којима се налазимо. Мала и средња предузећа чине 99% укупне структуре привредних субјеката и њихово учешће у стварању бруто домаћег производа је значајно. Такође, највећи проценат запослених у реалном сектору је управо у области малих и средњих предузећа, али овај сектор се суочава са бројним проблемима и препрекама у пословању.

Оно што се истиче као проблем у пословању малих и средњих предузећа је лоша финансијска ситуација, односно неликвидност и нестабилност регулаторног окружења. На овај сектор велики, а негативан утицај, има нелојална конкуренција, односно, сива економија која је у одређеном проценту заступљена, иако се и тај проценат сиве економије у посљедњим годинама смањује.

Република Српска је усвојила Стратегију развоја малих и средњих предузећа. Иако сматрамо да је неопходно тежити обједињавању малих и средњих предузећа у веће економске конгломерације сигурно је да ћемо још извјестан период бити суочени са постојећим моделом функционисања привредног сектора, па и малих и средњих предузећа.

Мала и средња предузећа треба посматрати као најбољу прилику да се ствара средњи слој становништву које је радно, односно друштвено активно и које у ствари треба да представља кичму стабилности нашега друштва. Зато је усмјеравање ка развоју који ће довести до јачања средњег недостајућег слоја у нашем друштву кључан приоритет. Тај средњи слој треба стварати од оних који су већ остварили право на рад и раде и оних који развијају своје пословне активности кроз мала и средња предузећа, кроз породични бизнис који је и у европским размјерама веома заступљен у укупној привредној структури и развијених држава Европе и ван Европе. Зато је од пресудног значаја да ово препознамо као једну нову смјерницу према којој ће бити усмјерен стратешки приступ који ће развијати Влада својим економским активностима у свим наредним годинама.

У развоју малог и средњег предузетништва треба имати у виду акта о малом бизнису који је усвојила Европска унија још 2008. године којим се унапређује менаџмент пословања малих и средњих предузећа.

Сектор малих и средњих предузећа требао би и код нас, као што је то примјер у развијеним европским државама, да буде постављен као кичма развоја општина и градова.

Руководећи се основним мотом акта о малом бизнису "Прво размишљајте о малима", јер динамични предузетнички сектор, менаџери микро, малих и средњих предузећа су у повољнијој позицији да искористе прилике које доноси трећа фаза глобализације капитала и иновације софистицираних технологија. Зато се залажемо да се настави са мјерама подршке развоју малих и средњих предузећа, као што су програми подршке иновативним брзорастућим малим и средњим предузећима, кроз програме

подршке за набавку опреме, програме стандардизованог сета услуга и афирмације улоге развојних агенција акредитованих за ове намјене.

Указујемо на питање равномјерног регионалног развоја наше земље. Настојаћемо да обезбједимо равномјеран регионални развој и рурални развој. Залажући се за такву политику регионалног развоја која ће се заснивати на социо-економском принципу, а он се подједнако руководи начелима солидарности, као и параметрима ефикасности и рационалности. Спроводићемо политику регионалног развоја којом би се избјегла претјерана метрополизација и побољшали животни и културни услови у мањим градовима и селима.

Велики градови постају усисивачи становништва. Посебну пажњу ћемо посветити тзв. девастираним најнеразвијенијим подручјима, односно општинама којих има и у источном и у западном дијелу Републике Српске. Многе од њих имају могућности да свој развој заснивају на развоју за нас стратешке привредне гране, а то је пољопривреда и у том смјеру треба дјеловати одлучним мјерама које стоје на располагању институцијама.

Нашој земљи неопходан је снажан инвестициони циклус који се може остварити приливом новог капитала. Прије свега, треба стварати предуслове да озбиљније по обиму знатно више инвестирају домаћи власници капитала тзв. домаћи инвеститори. Наравно, треба стварати све предуслове да охрабriamo инострани капитал да се инвестира у наше подручје и у нашу привреду, а то се може постићи доградњом закона и правила која ће бити атрактивна и стварати сигуран пословни амбијент, као и дефинисање јаснијих законских олакшица и подстицајних мјера при инвестирању, односно и суинвестирању. То је сада један нови задатак, нова улога коју може развијати и Агенција за промоцију иностраних улагања, односно адекватне агенције које су већ настале у Републици Српској уз пуну координацију са надлежним Владином тијелима.

Неопходно је извршити даљњу дерегулацију беспотребних прописа и намета која оптерећују улагања или представљају препреку да се она повећају.

Веома важна полуга укупног развоја привредног сектора Републике Српске представља Инвестиционо развојна банка Републике Српске, чију позицију треба редефинисати и омогућити да се значајније појављује као суинвеститор или давалац гаранција за значајнија улагања у привредни сектор Републике Српске.

2. Запошљавање и борба за радничка права

Највећи проблем у нашој земљи је како смањити велику незапосленост, као повећати запосленост и сузбити сиромаштво појединих слојева друштва. Званична статистика каже да је данас у Републици Српској незапослено више од 100.000 лица, да су они различите животне и полне структуре, да су различитог нивоа образовања. Оно што посебно забрињава је висока стопа незапослености младих, али исто тако забрињавајућа је и чињеница да је видљив и изражен проценат незапослених демобилисаних бораца Војске Републике Српске, оних којима Република Српска дугује много.

Посљедњих неколико година Република Српска је почела да повећава укупан број запослених и он је данас достигао највећу вриједност од како се овај индикатор прати, али исто тако број незапослених је сада мањи него што је био у било ком периоду постојања Републике Српске.

Наш основни приоритет економске и социјалне политике је да очувамо постојећи број радних мјеста и да отварамо нова, да се у Српској ради, да што већи број људи има што више посла.

Указујемо на савремене трендове на тржишту рада који незаобилазе ни нашу земљу. Четрети су главна фактора која ће у будућности имати утицај на политику запошљавања, то су: демографске промјене, старење становништва, миграције радне снаге из села у град, као и из неразвијених у развијене регионе и земље и растућа потражња за високообразованим профилима стручњака и радника.

Константан проблем остаје сузбијање сиве економије и рада на црно. Против ова два друштвена зла морамо одлучно да се боримо, нарочито у савезништву са синдикатима. Наш је заједнички задатак да формулишемо конкретне одговоре на ове негативне економске трендове. Конкретно, сива економија и рад на црно се сузбијају поштравањем инспекцијског надзора, док би лица која се баве нелегалном економијом или упошљавањем и експлоатацијом радника на црно требало суспендовати на одређено вријеме или трајно одузимати право да се баве привредним дјелатностима зависно од врсте и обима учињеног прекршаја. Ове санкције би требало спроводити и као кривичну одговорност зависно од обима учињеног дјела.

Залажемо се за активне мјере сузбијања незапослености, премда смо свјесни да ће дугорочно опстати и пасивне мјере, као што су исплате новчаних накнада за случај незапослености.

Сматрамо да је потребно до 2025. године знатно повећати издвајања за мјере активне политике запошљавања.

Залажемо се да у складу са националном стратегијом запошљавања коју је усвојила Народна скупштина Републике Српске издавајања за мјере активне политике запошљавања буду константно увећавана из године у годину. Подсјећамо, такође, на значајне додатне изворе подршке запошљавања из средстава буџетског Фонда за професионалну рехабилитацију и подстицај запошљавања особа са инвалидитетом, као и програме покрајинских и локалних власти финансираних из буџета територијалне аутономије и јединица локалних самоуправа.

Подаци које посједујемо показују да улагање у активне мјере запошљавања дају резултате. Активна политика запошљавања за коју се залажемо усмјерена је двострано на подстицања активности незапослених да трагају за послом и на побољшање квалитета радне снаге.

Залажемо се за сљедеће мјере:

- повећање издвајања за мјере посредовања у запошљавању и професионалну оријентацију и савјетовање о планирању каријере, потребно је да се уведу чешће услуге савјетовања у односу на досадашњу праксу једног савјетовања у три мјесеца;
- осмишљавање програма додатног образовања и обуке како би у већој мјери одговарале потребама слабије образованих корисника, јер је пракса показала да је образовни ниво неактивне популације изразито низак;
- редизајнирање програма обука и преусмјерење са обуке у учионицама на обуке на радном мјесту, то су обуке на захтјев послодавца;
- покретањем масовнијих програма за младе попут "прве шансе" и за младе који немају завршену средњу школу, јер се показало да посједовање радног искуства код младих смањује њихову неактивност;
- побољшање пакета услуга за младе интензивнијег усмјеравања и савјетовања, укључивање младих у програме обуке на раду и подстицање да користе субвенције за запошљавања;
- подстицање веће партиципације жена на тржишту рада;

- формулисање одговарајуће политике која би допринијела бољој усклађености између посла и приватног живота;
- креирање посебног програма субвенција за samozapoшљавање усмјереног на старије раднике са дужим радним искуством на основу позитивног искуства програма „отпремнином до посла“;
- усвајање принципа шире политике активног старења и цјеложивотног учења која представља један од кључних економско-социјалних циљева Европске уније;
- креирање посебних програма и мјера за одређене категорије теже запошљивих лица и лица са вишеструком рањивошћу превенцијом и скраћивањем периода већ настале незапослености теже запошљивих категорија становништва;
- пошто су најрањивије групе оне са високом учесталостју и трајању незапослености пријекто потребним се указује и потреба усклађивања образовне структуре незапослених који су били укључени у активне мјере на тржишту рада;
- приоритети би требало да буду усмјерени на финансирање програма за њихов општи приступ образовању, нарочито за младе до 30 година кроз ширење програма попут "друге шансе" уз примјену принципа афирмативне акције. За ове групе је, такође, потребно наставити програм јавних радова;
- подстицање запошљавања и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом;
- јачање међуресурске сарадње путем вођења система интегрисаних услуга из области образовања, социјалне заштите и запошљавања.

Указујемо да је положај старијих радника „+50“ на тржишту рада веома отежан. Многи квалификовани, висококвалификовани радници из свих грана производње постали су технолошки вишак. Остали су без посла и плата у поодмаклој доби. Неповољна околност што су се приближили старосној граници за пензије, али без довољно радног стажа са непостојећим или проблематичним уплатама доприноса. Њихов је положај додатно погоршан због продужетка старосног услова за пензију и других мјера, као што је увођење строжијег режима за инвалидске пензије. Зато је за ову групу незапослених важно да се настави програм "друга шанса" који има за циљ функционално образовање одраслих и њихову припрему за повратак на тржиште рада.

Наглашавамо да давање отпремнина није универзално трајно рјешење за проблем вишка радника. Будући да су оне недовољне тек да се врате нагомилани дугови или да се купи опрема за осиромашена домаћинства. Само право на рад и право на посао омогућава раднику да опстане на тржишту рада. Једном када изгуби посао човјеку је све теже да се снађе и да опстане на тржишту рада. Губитком посла шансе радника за налазак новог сталног радног мјеста су знатно умањене. Једнако је тешко младим људима у потрази за првим запослењем који се често протеже у недоглед. Зато сматрамо да би требало да се настави програм додјеливања субвенција за запошљавање и за samozapošljavanje, као и субвенција послодавцима за отварање нових радних мјеста. То су увијек међу најскупљим мјерама по кориснику и потребно је нарочиту пажњу усмјерити на ригорозну контролу и праћење њихових ефеката примјене. Требало би да наставимо и са програмима јавних радова, будући да ови програми имају за циљ да омогуће привремену финансијску подршку и радно искуство дугорочно незапосленим, сиромашним радницима и да тако повећају њихове животне шансе.

Незапослени имају највећу одговорност за проналажење посла, али у томе им држава мора пружати снажну и сталну подршку и асистенцију. Такође, послодавци и запослени радници би могли да оформе интерни вид осигурања од незапослености оснивањем посебних фондова солидарности у који ће средства уплаћивати и послодавци и запослени и који ће бити на располагању радницима који изгубе посао у прелазном периоду док не нађу нови.

Чак и када се појави шанса за посао све више предузећа настоје да не запошљавају раднике са пуним радним временом уколико то није неопходно, тако да су настали разни нестандартни и неформални облици послова, односно радника који раде на повремено-привременим пословима, радника са пола радног времена који раде тзв. мини и миди послове, оних који посао обављају од куће, затим тзв. лизинг радника и друго.

Премда нису запослени у сивој зони њихова се радна права злоупотребљавају, јер су формално пријављени да раде пуно радно вријеме мада није тако.

Наша активна политика запошљавања Републике Српске подразумјева и предузимање активних мјера за сузбијање сиве економије и рада на црно. Морамо одлучно и ефикасно строгим законима и ефикасном фискалном политиком прекинути зачарани круг сиве економије. Раднику који ради на црно ускраћена су сва социјална права, изложен је неуخمаним условима рада, сталној пријетњи губитка посла и на тај начин не може дугорочно да ријешити свој проблем незапослености.

Потребно је досљедно преводити сиву економију у легалне токове пословања и протока новца како би држава прикупила значајна пореска средства и доприносе за социјално, здравствено и пензијско осигурање.

Радници који су принуђени да раде на црно морају сами од својих послодаваца да захтјевају да буду пријављени и да имају сва права која им припадају из рада и по основу рада.

Даћемо свој пуни допринос искорјењивању сиве економије и деградације радника у нашој држави. Настојаћемо да измјенимо постојеће и да донесемо нове законске прописе којима би била предвиђена обавеза регистрације уговора о раду и њихово чување у сједишту послодавца, уведена већа овлашћења инспекцијских органа и поштрене казне за послодавце који крше законске прописе.

Инсистираћемо да се у условима економске кризе фискалном политиком и политиком дохотка терет економских тегоба равномјерније расподјели на све слојеве друштва сразмјерно њиховој економској моћи. Смањивањем фискалног оптерећења најнижих зарада које смо ми провели у Републици Српској омогућено је, а у наредном периоду и више него до сада већа је запосленост (посебно неквалификованих и мање квалификованих радника) чија је сада стопа незапослености и највећа, а уз то се отвара могућност и за повећање плата.

Поред права на рад и посао залажемо се да безбједност и достојанство радника на радном мјесту буду гарантовани. Људи нису потрошна роба, послодавци би требало да третирају своје раднике као равноправне сараднике од којих зависи њихов профит.

Противимо се дивљем капитализму у коме бескрупулозна трка за профитом угрожава безбједност на раду и здравље радника. Моћ капитала над радом мора бити ограничен законима и стандардима који важе у развијеним европским земљама. Послодавци би требало радницима да обезбједе хумане, фер и достојанствене услове рада, да радници буду заштићени од свих могућих ризика по здравље и повреда на послу. Нарочито је важно да послодавци поштују колективне уговоре о раду, да радницима плаћају прековремени и ноћни рад, рад нерадним данима и државним празницима.

Залажемо се за оштро санкционисање свих облика малтретирања и понижавања радника. Послодавци морају да воде бригу о добробити запослених и стварању безбједног радног окружења.

Власници, односно послодавци предузећа би требали да испуњавају обавезе из купопродајних уговора, а нарочито социјалних програма као и да сви послодавци поштују одредбе колективних уговора.

Послодавци би требало да редовно измирују обавезе према запосленима, као и према фондовима социјалног осигурања и порезе.

Велики број послодаваца није донио акт о процјени ризика, иако је то обавеза.

Залажемо се да се још више повећа број предузећа која примјењују међународни стандард за развој система управљања безбједношћу и здрављем на раду.

У циљу залагања за рјешавање проблема незапослености, залажемо се и за примјену једног новог алтернативног модела социјалног предузетништва. Сматрамо да је социјално предузетништво потенцијални модел рјешења положаја великог броја незапослених.

Већ смо омогућили и наставићемо да стварамо предуслове за формирање предузећа која примјењују модел социјалног предузетништва и која намјенски упошљавају људе који су без посла, чекају на бироима рада или су пасивни примаоци социјалне помоћи. Различите су правне форме социјалних предузећа, то могу бити задруге, удружења грађана и фондације, предузеће за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, пословни инкубатори, као и предузећа настала у оквиру матичног предузећа да би касније наставила активности као самостално предузеће, затим развојне агенције и друштва са ограниченом одговорношћу д.о.о.

Премда је сектор социјалног предузетништва још увијек у повоју сматрамо да је концепт социјалног предузетништва изузетно важан за развој социјалне тржишне економије, јер истовремено рјешава и проблем незапослености и проблем социјалне инклузије маргинализованих група грађана.

Да би побољшали и убрзали развој социјалног предузетништва користићемо позитивне узоре и искуства развијених европских земаља нарочито Италије, Велике Британије и Данске. Искуства ових земаља су показала предности социјалног предузетништва.

Полазимо од претпоставке да подизање свијести о социјално одговорном предузетништву није само брига јавног сектора државе, већ да значајну улогу имају и приватни предузетници и институције локалне самоуправе. Могуће је успоставити партнерску мрежу између ресорних министарстава која се баве питањима економије, регионалног развоја, државне управе, локалне самоуправе, са удружењима послодаваца, привредним коморама, синдикатима, удружењима грађана, хуманитарним организацијама и тако даље у циљу успостављања и промоције тзв. социјалне ознаке на производима од оних предузећа и компанија који поштују стандарде социјалне одговорности. У том циљу били би установљени и стандарди и критеријуми социјалног

индекса да би се рангирало у којој је мјери неко предузеће или компанија социјално одговорна према својим запосленима, у којој мјери поштује критеријуме као што су безбједност и здравље на раду, побољшање услова рада, флексибилно радно вријеме и мјеста рада, у којој мјери омогућава равнотежу између посла и приватног живота, да ли омогућава програме за подршку дјеце запослених, у којој мјери успјева да запосли људе са инвалидитетом и тако даље. На тај начин се промовише социјално одговорно понашање у читавом друштву, а не само у свијету рада.

Да бисмо могли да реализујемо нашу активну политику запошљавања нарочито ћемо јачати партнерство са синдикатима, премда се право на синдикално организовање широко поштује сматрамо да је потребно обезбједити додатну усаглашеност са Европском повељом о људским правима и конвенцијама међународне организације рада (МОП), када је ријеч о штрајку, укидању принудног рада, право на организовање колективног преговарања и слободу удруживања, а требало би донијети и нови закон који би могао регулисати на бољи начин ова питања, умјесто што ту област регулише само Закон о раду и Закон о синдикалном организовању.

Залажемо се да буду успостављени јасни и транспарентни критеријуми и поступак успостављања репрезентативности синдиката као и организација послодаваца.

Подржавамо све законом предвиђене облике синдикалне борбе за остварење радничких права и интереса, укључујући и право на штрајк. Указујемо на потребу да се у скорије вријеме анализира примјена постојећег Закона о штрајку.

Дугорочно подржавамо захтјеве синдиката за што боље услове рада, правичну накнаду за рад и супростављамо се свим облицима дискриминације радника и кршењу колективних уговора. Колективним уговорима у договору са синдикатима, као и кроз процес трипартитних договора на релацији синдикати - послодавци и Влада требало би унапређивати сва ова права, како запослених, тако и отпуштених, односно, незапослених, а радно способних људи, као и радника који одлазе у пензију.

Залажемо се и за строжију контролу и покретање кривичних поступака против послодаваца који дуже од законом предвиђеног периода не поштују обавезу редовне исплате зарада.

Кроз анализу Закона о раду треба доћи до закључка у ком дијелу и на који начин којим правним формама је могуће доградити област радног законодавства, зато нам је важан социјални дијалог. У Републици Српској социјални дијалог има репрезентативну форму коју карактерише спремност и Унија удружења послодаваца и синдиката и Владе да интензивно преговарају и резултат таквог односа је усаглашавање мјера Економске

политике коју утврђује Влада на почетку сваке календарске године. И поред тога, у току године се врше интензивне консултације са социјалним партнерима и дефинишу мјере које су у интересу и радника и послодаваца. Недавно је таква мјера ступила на снагу као резултат трипартитног дијалога и консензуса социјалних партнера и Влада када је обезбјеђено повећање плата, а привреда се додатно растеретила кроз увођење неопорезивог дијела дохотка који је добио сада већу вриједност, чиме је нашој привреди омогућено да на годишњем нивоу у сектору привреду остане више од 80 милиона марака. То ће у периоду од неколико година бити значајан облик подршке коју чини Влада задужена за обезбјеђење финансијских средстава у корист пословне заједнице.

Ми ћемо кроз подршку трипартитном дијалогу увијек бити на страни потпуног поштовања свих закона којима је уређена област рада. Залажемо се за ефикасан рад правосудних органа у рјешавању радно-правних спорова и доношења правоснажних пресуда у законски прописаним и разумним роковима. Сматрамо да је потребно додатно јачање Агенције за мирно рјешавање радних спорова која може олакшати судовима бројне радно-правне спорове својим активним дјеловањем и рјешењима.

Важна категорија о којој на посебан начин морамо водити бригу је и категорија демобилисаних бораца и дјеце из тих породица, посебно породица погинулих бораца и тежих ратних војних инвалида према којима држава на посебан начин са посебним програмима треба да покаже приврженост и разумјевање за њихов огроман допринос који су дали, али истовремено да Република потврди своју властиту одговорност свјесна улоге и значаја демобилисаних бораца и борачке популације у цјелини.

На крају, али ништа мање важно, залажемо се да се уколико постоје или се дође у посјед информација које могу да указују на нелегалне поступке приватизације предузећа покрене поступак детаљне ревизије у таквим предузећима и приватизације пониште. У том случају или у таквим случајевима важну улогу би имали и органи за провођење закона, посебно судски органи. Уколико су приватизације проведене на незаконит начин капиталом стеченим криминалом, као и у случају када нису испуњени сви услови из уговора према радницима и држави, одлучно ћемо захтјевати раскид таквих уговора.

3. Покретачи развоја

Од приоритетне важности је да наставимо и да довршимо кључне инфраструктурне пројекте у области саобраћаја и комуналне привреде, као и енергетике и пројекте из области заштите животне средине који ће нашу земљу приближити потребама и стандардима Европске уније и учинити је атрактивнијом за страна улагања.

Да бисмо интензивирали домаће и привукли стране инвестиције, морамо најприје обезбједити добру инфраструктурну и енергетску мрежу широм наше земље.

У протеклом периоду покренули смо значајне пројекте, неке од њих у потпуности реализовали, мрежа аутопутева Републике Српске је у изградњи. Подржавамо и дали смо видљив допринос да се развија мрежа аутопутева у Босни и Херцеговини кроз подршку кредитног задужења и гаранција за кредитно задужење по моделу издвајања средстава из акциза за потребе изградње модерних саобраћајница у нашој земљи.

Одлучно ћемо наставити да градимо нове путеве у правцима који су стратешки дефинисани, као што су аутопут Бањалука – Приједор – Нови град; Бањалука – Млиниште, прикључак на коридор Vc односно наставак аутопута од Добоја према Брчком и Бијељини, изградња аутопута према Сарајеву који би био повезан са Србијом, изградња брзе цесте на потезу од Зворника до Херцеговине. То ће бити значајна мрежа нових модерних саобраћајница у Републици Српској. Истовремено, то ће значити да ћемо у наредним годинама имати висок ниво инвестиција, али инвестиција које ће омогућити и ново запошљавање у периоду њихове реализације.

Предуслов за представљање наше земље према иностраним партнерима јесте инфраструктура којом располажемо. Она је у овом тренутку још увијек испод нивоа потребне или равномјерне какву имају земље у Европској унији, али је веома важно да је наша држава показала висок ниво озбиљности и да смо кренули одлучно у изградњу инфраструктурних објеката.

Област енергетике представља изузетно важно подручје које је и највећа развојна шанса посебно Републике Српске.

Инвестиције у овај сектор омогућавају широк простор за креирање нових радних мјеста. Започели смо и у овом наредном мандату ћемо реализовати раније најављене и започете пројекте и у области инфраструктуре и енергетике.

Изградњом инфраструктурних објеката прије свега путева и модернизацијом приступних путева прије свега оних регионалног и магистралног карактера значајно ћемо допринијети убрзању протока људи, роба и капитала, односно транспорта у цјелини.

Република Српска и Босна и Херцеговина имају застарео систем жељезничког саобраћаја, посебно у жељезничком транспорту се осјети недостатак модерних пруга и вучних возила. У том смислу је неопходно наставити започету реформу коју је Република Српска дефинисала и већ до одређене фазе реализовала, која ће бити окончана потпуном реконструкцијом Жељезница Републике Српске и стварањем предуслова за убрзани динамични развој Жељезница Републике Српске у наредном периоду.

Наш интерес је да повећамо обим транспорта али и да побољшамо безбједност на свим саобраћајницама посебно у друмском саобраћају како би се смањио број саобраћајних несрећа и људске жртве као и огромне материјалне штете.

Наш је циљ да побољшамо и ријечни транспорт на начин да се уреди и за водени транспорт оспособи ријека Сава у дијелу који је пловни дио ријеке Саве како би се луке Шамац – Брчко могле ставити у своју пуну функцију и бити подршка бржем транспорту и протоку роба како на унутрашњем тако и на спољњем плану.

У области ваздушног транспорта позитивно је што је реконструисан аеродром у Бања Луци и што су отпочеле прве озбиљне активности на развоју авио саобраћаја. Те активности у наредном периоду треба интензивирати и обезбједити далеко већу функцију аеродрома у Бањој Луци и преко њега већи проток људи и роба. То значи да се Република Српска у оквиру ваздушног транспорта мора наметнути као партнер и да у сарадњи са другим авио превозницима добије позицију која је могућа са становишта капацитета које је Република Српска у овом часу изградила.

Област на којој Република Српска темељи свој економски развој је енергетика, односно инвестициони пројекти у овој области. У складу са стратегијом развоја енергетике Републике Српске до 2035. године којој је недавно као ревидовани документ раније донесене Стратегије усвојила Народна скупштина Републике Српске дефинисана је изградња и развој енергетског сектора Републике Српске, посебно у дијелу изградње нових хидроелектрана, термоелектрана, вјетроелектрана, соларнихелектрана, електрана на биомасу и биогаз.

Република Српска је стратешки планирала да у области енергетике оствари инвестиције у вриједности 11 милијарди и 500 милиона КМ марака у периоду до 2035. године. До сада је инвестирано око 3 милијарде. У току су преговори за више различитих пројеката и концесионе активности након којих ће изградњом нових енергетских објеката бити инвестирано 3 милијарде или чак до 4 милијарде марака у периоду од наредних шест година.

Република Српска је захваљујући својој отвореној политици омогућила да се развије интерес за нове облике партнерства и са државама ван европског простора, прије свега са Народном Републиком Кином у погледу изградње нових енергетских објеката. Та активност је усмјерена на изградњу хидроелектране Бук Бијела, наставак започетих радова и завршетак радова на изградњи хидроелектране Дабар и наставак изградње хидроелектрана Горњи хоризонти, изградња термоелектране Гацко-2 али и могућност развијања партнерске сарадње на другим енергетским пројектима у нашој земљи.

Наглашавамо да је једно од најважнијих питања опстанка и развоја наше привреде у 21. вијеку питање енергетске безбједности. Зато је оправдано што смо се упустили у интензиван развој енергетског сектора у Републици Српској.

Развој енергетског сектора Републике Српске треба наставити развијањем пројекта гасификације Републике Српске који би се у складу са Стратегијом развоја енергетике Републике Српске развијао из правца Србије преко Семберије и Посавине до западног дијела Републике Српске.

Нафтни и гасни сектор у Републици Српској добијају на замаху. Рафинерија нафте у Броду је консолидовала своју производњу и пословање и као важан енергетски чинилац у Републици Српској даје изузетан допринос укупном економском стању у Републици Српској и у Босни и Херцеговини обезбјеђујући не мала средства кроз приходе у буџет Босне и Херцеговине уплатом акциза у буџет Босне и Херцеговине путем управе за индиректно опорезивање.

Злажемо се за тражење стратешких рјешења на бази нафтно-гасног аранжмана имајући у виду не само стратешке интересе Републике Српске него и нашу позицију у региону. У наредном периоду ћемо наставити да тражимо прихватљива и одржива рјешења која могу да позиционирају Републику Српску као гасног партнера и чвориште и да на тај начин осигурају дугорочну енергетску безбједност наше земље.

Такође истичемо значај и наших домаћих ресурса. Постоје реалне шансе за инвестиције у рударству кроз различите пројекте истраживања на подручјима која нису довољно истражена или на подручјима гдје је вршена експлоатација минералних сировина, а процјене су да постоје и додатне резерве које је потребно истражити. Зато ћемо развоју сектора рударства у Републици Српској посветити посебну пажњу и настојати да кроз стратешко партнерство са респектабилним компанијама ставимо у функцију експлоатацију минералних сировина као важног ресурса у Републици Српској који ће такође уз експлоатацију или кориштење других ресурса у производњи енергената бити изузетно важан облик и подршка укупном економском развоју.

Када посматрамо енергетску инфраструктуру Републике Српске онда можемо рећи да је онда у ствари крвоток привредног развоја и да даје снажан импулс побољшању квалитета живота и стандарда наших грађана у годинама и деценијама које су пред нама.

Ми тврдимо да ће енергенти бити све скупљи и све рјеђи ресурс у 21. вијеку. Зато је потребно досљедном примјеном наше стратегије рационално, ефикасно и економично управљати овим ресурсима прије свега и са циљем подршке економском развоју.

Када посматрамо област унутрашњег енергетског тржишта залажемо се да се настави поступак либерализације тржишта електричне енергије и гаса. Неопходно је реформом енергетског сектора који је у јавном власништву Републике Српске реформом обезбједити већи ниво ефикасности и економичности електропривреде Републике Српске, али и обезбједити у поступку либерализације довршетак процеса раздвајања функција дистрибуције и снабдјевања. Неопходно је омогућити да се електропривреда развија као модерно предузеће у енергетском сектору овог дијела Европе са модернизацијом њених пословних активности и партиципацијом у обавезама које су стратегијом развоја енергетике дефинисане како бисмо и на тај начин могли отворити простор и за нове инвестиционе активности електропривреде која треба да буде носилац најважнијих инвестиционих пројеката и да у наредном периоду у сарадњи са Републиком Србијом приступимо реализацији заједничких енергетских пројеката.

Залежмо се да се настави активан рад већ образованог енергетског комитета између Републике Српске и Србије кроз активност реализације програма Специјалних и паралелних веза који би у наредном периоду омогућио нове заједничке инвестиције Републике Србије и Републике Српске у сектор енергетике.

4. Здрава животна средина

Индустријски развој нажалост има и своје нежељене посљедице, угрожавање животне средине док смо пријетећу снагу климатских промјена осјетили у катастрофалним поплавама, посебно оним из 2014. године које су погодиле нашу земљу и регион.

Ми смо на почетку креирања стратегије и приоритета политике у области животне средине која је повезана са климатским промјенама и цивилном заштитом.

Неопходно је да успоставимо добру сарадњу са европским агенцијама за животну средину у оквиру европске мреже за информисање и осматрањем животне средине зато што стање у овој области није задовољавајуће. Врло су индикативни подаци који говоре о недовољном квалитету ваздуха, посебно у окружењу објеката који су потенцијални загађивачи. Република Српска је, препознајући потребу, а извршавајући и своју обавезу кроз улогу у оквиру програма НЕРП који се односи на енергетски сектор приступила активностима на смањењу емисије штетних гасова и честица.

Тренутно се инвестира 100 милиона долара у пројекат одсумпоравања на руднику и термоелектрани Гацко. Овај изузетно вриједан пројекат ће поред утицаја на заштиту и квалитет животне средине утицати и на ефикасност у раду термоелектране Угљевик која ће имати продужени период рада најмање до 2035. године. Само из тог разлога ова инвестиција се може сматрати оправдано, иако је са становишта вриједности пројекта оптерећујућа за електропривреду која је у обавези финансирати кредит који је уговорен са Јапанском Владом у поменутој вриједности.

Залажемо се да се и на свим другим локалитетима јасном политиком заштите животне средине приступи провођењу свих мјера које ће омогућити квалитетну заштиту вода и ваздуха. Неопходно је стратешко планирање улагања у смањење загађења ваздуха и воде. Индикативно је да скоро не постоји град у Републици Српској који је на адекватан начин ријешио питање прераде отпадних вода и то ће у будућности постајати све изражајнији проблем.

У области управљања отпадом отпочели смо активности ефикасног управљања и побољшања активности на управљању отпадом. То је систем мјера за које се залажемо и које се одлучно требају спроводити у наредном периоду кроз програме и у складу са прописима Европске уније.

Јачање система цивилне заштите се показује као неопходност ради смањења ризика од катастрофа и управљање катастрофама. То ћемо као приоритетно питање у наредном периоду посматрати кроз форме додатног оспособљавања сектора цивилне заштите и свих организација које су оперативно организоване са том намјером. Неопходно је ојачати људске и материјалне капацитете сектора за дјеловање у ванредним ситуацијама. Неопходно је обезбједити адекватно материјално и техничко опремање свих јединица које се налазе у саставу сектора спашавања људи и материјалних добара у различитим поремећеним условима.

Све то желимо радити свјесни чињенице да само на тај начин можемо утицати на смањење посљедица елементарних непогода пожара, техничких и технолошких несрећа,

дејства опасних материја и других опасности већих размјера које могу да угрозе здравље и животе људи.

Ми сматрамо да само удружене регионално и прекогранично везане активности могу да дају резултате, зато што је добро што смо добили позив да се придружимо механизму за цивилну заштиту Европске уније који пружа могућности такве сарадње.

Залагаћемо се да изградимо све механизме путем којих ћемо дјеловати и показати потпуну спремност да дјелујемо у складу са очекиваним оквиром политика Европске уније у области климе и енергетике.

Наиме, државе чланице Европске уније су се обавезале да до 2030. године редукују емисију гасова са ефектом стаклене баште најмање за 40% и да повећају енергетску ефикасност и обновљивост за минималних 27%.

Иако смо свјесни климатских промјена које су дефинисане оквирном конвенцијом Уједињених нација о промјени климе, још увијек нисмо преузели обавезе ублажавања климатских промјена које би биле усаглашене са онима које даје Европска унија и њене државе чланице. Сматрамо да је у нашем интересу да то учинимо. Такође, важно је да наставимо да учествујемо у раду регулаторних тијела за приступање у области животне средине и климатских промјена.

Морамо наставити да уређујемо законодавство које ће се бавити питањем заштите животне средине, али је превасходно неопходан дјелотворан и трајан систем финансирања заштите животне средине и осигурања климатске политике зато што ће и наша земља, као и све земље региона, бити суочене са роковима у погледу извршења обавеза које настају као резултат европске политике и европских конвенција којима је дефинисано питање климатских промјена и према коме и ми, као и све земље региона, имамо одређену обавезу.

5. Аграрна економија

Пољопривреда, село и сељаци могу бити снажна полуга опоравка и развоја наше привреде. Република Српска је интересантно пољопривредно подручје. Према површини обрадивог земљишта по глави становника Република Српска се убраја у сам врх европских држава у погледу расположивог пољопривредног земљишта. Повољни природни и климатски услови поспјешују развој пољопривреде. Равничарски региони

Семберије, Посавине, Лијевча поља, Попова поља и још нека подручја погодни су за развој механизоване ратарске и повртарске производње. Брдовити и брежуљкасти предјели повољни су за развој воћарске, виноградарске и сточарске производње. Брдско-планинско подручје погодни су за развој овчарства, говедарства и шумарства.

Пољопривреди у укупној економији Републике Српске се даје велики значај. Она има видљиво учешће у стварању бруто домаћег производа.

Политиком за коју смо се залагали и раније, а одлучно желимо наставити и у наредном периоду, Република Српска је путем буџета и другим видовима организованог дјеловања подржавала и доприносила сталном развоју пољопривредне производње на простору Републике Српске.

Сматрамо да је пољопривредна производња велики ресурс Републике Српске. Прије свега, природни ресурси и људи који живе на селу имају велики производни и развојни потенцијал, али се он није довољно искористио. Зато имамо намјеру да подстакнемо пољопривредни развој Републике Српске уз доношење закона и других видова додатне регулације који би обезбједили промоцију и заштиту домаће производње.

Овај пројекат би требао да обухвати све области пољопривредне производње: ратарства, сточарства, воћарства, виноградарства и других грана.

Република Српска има стратегију развоја пољопривредне производње и то јој даје велику предност, зато што има дефинисану политику развоја, али је потребно и даље одлучно дјеловати и користити све оне бенефите које би ова производња могла да оствари за Републику Српску.

Нашу пољопривредну производњу је неопходно креирати и усаглашавати са стандардима заједничке пољопривредне политике Европске уније.

Имамо одличне предуслове за развој и експанзију пољопривреде: традицију, знање, искуство нашег сељака, плодност значајних дјелова Републике Српске, повољне климатске услове и богатство водотокова.

То захтјева додатну посвећеност државе пољопривредној производњи.

Рад на селу мора да се исплати. Ако немају зараду од свог мукотрпног рада људи ће напуштати села. Опустјеће велики дијелови територије Републике Српске. Природни и људским радом створени ресурси остаће трајно неискоришћени. Градови ће постати пренасељени, док ће храна и живот у граду бити све скупљи, бивши сиромашни сељаци постаће градска сиротиња. Зато морамо да зауставимо масовно напуштање села и масовно сиромашење сеоског становништва. Ми тврдимо да је могуће да се од пољопривреде може живјети боље.

Изузетно смо забринути негативним демографским показатељима који говоре о смањењу укупног броја становника у сеоском подручју, смањењу насеља која се у појединим дијеловима Републике Српске скоро гасе или су већ угашена.

Број запосленог радно активног становништва запосленог у пољопривреди, шумарству, рибарству се не повећава или чак има стагнацију. И поред тога пољопривредна производња заједно са прехранбеном индустријом је успјела да учествује у стварању бруто домаћег производа Републике Српске и да сваке године повећава обим извоза.

У Републици Српској се са изузетном пажњом креирају политике у области пољопривреде, које су повезане са очекивањима у Европској унији у погледу интензивног прилагођавања и јачања конкурентности пољопривредне производње. Наравно, нису нам још увијек доступни предприступни фондови Европске уније из којих би се значајније финансирало прилагођавање у пољопривреди и руралном развоју у цјелини.

Ми ћемо се залагати да се убрза темпо и уведе стандарди Европске уније у производњу и прераду пољопривредних производа, зато што ће Европска унија и поједине њене државе чланице бити у будућности наши кључни трговински партнери и извозно тржиште за пољопривредне производе са нашег подручја.

Кроз или путем пољопривредне производње је могуће извршити продор на европско и свјетско тржиште са одређеним производима Републике Српске. Квалитетна и здрава нарочито еколошка и органска храна требала би да постане стратешки бренд наше земље. Малина, шљива, кајмак, паприка и многи други производи свјежи или прерађени могли би постати свјетски препознатљиви бренд, *made in Srpska*, дакле произведено у Републици Српској.

Унапређење пољопривредне производње подразумјева разноврсне системске мјере које би требало да предузмемо и примјенимо, како држава и пољопривредници, њихова удружења и задруге, тако и домаћи и инострани инвеститори.

Наш је став да би развој и пораст пољопривредне производње у Републици Српској требао да се заснива на сљедећим стратешким смјерницама:

1. Развој руралне инфраструктуре.

Стратешки примат у концепту поновног покретања руралног развоја би требало дати улагањима у инфраструктуру. Држава односно надлежна ресорна министарства, прије свега Министарство пољопривреде, требало би

да покрену броје и обимне пројекте модернизације инфраструктуре у руралним подручјима широм Републике Српске. То се односи се на реконструкције регионалних и локалних путева и друге комуналне инфраструктуре, као што су водовод и канализација. Такође, битан је развој и енергетске мреже, прије свега развој електромреже, а истовремено и кориштење ресурса који настају у пољопривредној производњи од којих се може производити зелена енергија, а затим наводњавање и заштита од поплава.

Такође, важно је модернизовати инфраструктуру у области комуникација (телефонија и интернет). Ово је дугорочан посао који ће се изводити уз велику и издашну подршку буџета, а пожељно је и путем иностраних донација и европских средстава Босни и Херцеговини, односно Републици Српској када буде прихваћена и када се одлучије упути даље европским путем.

Значајну подршку руралном развоју могу да пруже и буџети локалних самоуправа широм Републике Српске.

Велики пројекти наводњавања су на значајном дијелу водотока реализовани. Тиме смо подигли на знатно виши ниво систем заштите од поплава, али се те активности морају наставити и у наредним годинама.

Сматрамо да би требало нарочито подстакнути инвестиције у наводњавање, зато што се још увијек наводњава само ограничени дио пољопривредног земљишта и тренутно се налазимо ниско позиционирани на европској љествици.

Одводњавање је још слабије ријешено, зато што се сваке године значајан дио обрадивих површина не обрађује због прољећних или љетних високих водостаја ријека.

Дакле, потребно је улагање у већ постојеће системе за наводњавање, као и изградњу нових којима ћемо увећати принос, као и род пољопривредних култура прве класе и могућност двије сјетве у току године.

2. Државне субвенције, повластице и заштита сељака.

Повремене и намјенске субвенције за пољопривреду и пољопривреднике су догорочно потребна мјера. Потребно је фокусирати се и разгранати домете субвенција и других повластица у циљу што бржег и ефикаснијег мотивисања пољопривредних произвођача и инвеститора.

Субвенцијама би требало подстицати претварање необрадивих површина у обрадива, нарочито земљишта старачких домаћинстава. Ипак, финансијска подршка пољопривреди не би требала да буде зависна само од обрађиване површине, већ би требала да буде усмјерена и на премирања цијена производа како би се подстакла заинтересованост за веће приносе, затим на смањењу цијена репроматеријала, механизације и друге опреме.

У политици дотација пољопривреднике не би требали да дијелимо на велике и мале, већ на успјешне и неуспјешне.

Породична газдинства би требало додатно стимулисати премијама ако се баве интензивном пољопривредном производњом повртарством, воћарством или живинарством. Подршка ратарству и повртарству била би базирана на субвенцијама за сјеме, ђубриво и за гориво као и инвестиционој подршци производњи, набавци механизације, система за наводњавање, пластеника и изградњи складишних капацитета: складишта, силоса, сушара, хладњача, сортирки и тако даље.

У сектору воћарства и виноградарства требало би омогућити инвестициону подршку за набавку сертификованог садног материјала, набавку противградних мрежа, система за наводњавање винарија и прерађивачких постројења за воће и вино. Посебним мјерама били би стимулисани произвођачи љековитог биља и других високовриједних биљних врста.

Наш је циљ да субвенционисемо производњу, а не власништво над земљиштем. Будући да се често не може утврдити ко обрађује земљу и да ли се она уопште обрађује сматрамо да систем субвенција мора да буде усмјерен ка дотацијама импута и извоза.

Омогућићемо веће државно субвенционисање камата на кредите комерционалних банака за све нове производне капацитете и текућу пољопривредну производњу. Такође, обезбјеђиваћемо и веће дотације по хектару пољопривредног земљишта. Важно је омогућити једнократне подстицаје за повратнике на селу који обнављају пољопривредну производњу на својим или закупљеним имањима. Посебне субвенције требало би да стимулишу више нивое прераде пољопривредних производа, градњу прерађивачких погона, складишта, пластенка, сушара, хладњача и тако даље. Субвенције у виду регресивног дизел горива, односно, евро дизела у вријеме прољећне и јесење сјетве су, такође, потребна и треба их одржати.

Социјална мјера која је уведена у Републици Српској, а имала је намјеру да пољопривредним домаћинствима или носиоцима пољопривредних домаћинстава омогући трајно стицање пуне социјалне сигурности у вријеме губитка радне енергије на начин да се стимулишу уласком у пензијски систем Републике Српске. Та мјера није заживјела и неопходно је рedefинисати приступ таквој мјери. Она је и даље потребна, али је на промоцији те мјере и појашњењу предности такве мјере неопходно провести додатан облик консултација и расправа у које би били укључени и пољопривредни произвођачи.

Ми сматрамо да се социјална политика не може водити на рачун села и пољопривреде. Пољопривредни производи морају имати реалну цијену и третман стратешке гране производње. Законским мјерама и институционалним путем домаће тржиште мора бити заштићено од нелојалне конкуренције, монопола, препродаваца и свега што дестабилизује пољопривредну производњу и умањује интерес сељака и потенцијалних инвеститора да улажу у ову стратешку важну дјелатност.

Загарантоване цијене откупа су предуслов дугорочне сигурности и стабилности пољопривредне производње и пољопривредника и зато оне морају да буду унапријед познате пред почетак жетве или бербе како би пољопривредници били благовремено информисани.

Такође, требало би дати већи подстицај већ успостављеном информационом систему који би обавјештавао пољопривреднике о темама о стању и кретању на тржишту пласмана пољопривредних производа. Сељаци би требали да знају гдје и по којој цијени им је најповољније да пласирају и продају своје производе.

Такође, треба обезбједити и строжу и свеобухватнију инспекцијску заштиту сељака од превара великих откупљивача: пшенице, кукуруза, сунцокрета, шећерне репе, млијека и других производа, који сељацима умањују зараду на хектолитарској тежини, сувоћи и чистоћи зрна, слакост репе и тако даље.

Исто као што смо одлучни да сузбијемо привредни криминал у граду, тако исто изражавамо одлучност да сузбијемо привредни криминал који угрожава пољопривреднике и становнике села.

Одлучно ћемо се свим законским средствима супроставити и борити против свих облика анархије и манипулација на тржишту пољопривредним

производима, јер такве појаве изазивају незадовољство, протесте и блокаде путева од стране пољопривредника. Оправдано су сењаци разочарани ниским откупним цијенама пољопривредних производа, као што су: млијeko, товна стока, пшеница, малина и друго, као и њиховим подређеним положајем у нерегулисаним односима у ланцу производње откупа, дистрибуције и пласмана хране на тржиште.

Једна од могућих мјера је да држава развије сопствену откупну мрежу и складишне капацитете и да одреди највише и најниже продајне цијене у сезони, као и обавезу откупа свих тржишних вишкова. Тако би се омогућило да корист имају произвођачи, а не трговци њиховим производима.

3. Инвестиције у пољопривредну производњу.

Уколико ослаби модел кредитног финансирања пољопривредника, нестаће њихова мотивација да производе и пласирају своје производе. Да би повећали конкурентност наше пољопривреде, поред инвестиција уз знање морамо инвестирати и у опрему, нарочито механизацију. Морамо омогућити пољопривредницима да од властите зараде сами инвестирају у производњу, док би држава требала да им обезбједи бесповратна средства из буџета у износу од 30- 50% вриједности укупне инвестиције.

Због маказа цијена пољопривредних производа и репроматеријала и опреме сељаци већ дуги низ година не инвестирају у оптималном обиму у пољопривредну опрему. Просјечна старост трактора и друге механизације је изузетно висока, а кредити су сложен процес за бројне пољопривреднике и и као такви њима недоступни.

Зато је неопходно кроз индустријски сектор у Републици Српској подстакнути производњу пољопривредне механизације и у сарадњи, прије свега, са Србијом која настоји да обнови производњу пољопривредне механизације ући у систем субвенционирања набавке пољопривредне механизације и њеног осавремењавања.

Пољопривредницима треба омогућити и смањење свих трошкова, као што су трошкови регистрације пољопривредне механизације, њихово сервисирање и одржавање техничке исправности, односно провјере техничке исправности што може бити знатна олакшица уколико би се изашло у сусрет захтјевима које пољопривредници имају.

Програми инвестиционе подршке би требали да буду намјењени унапређењу производње (пластеници, музилице, системи за наводњавање и тако даље), као и унапређењу пласмана складишта (силоси, хладњаче), као и изградња објеката за узгој стоке (товних фарми).

Напорима који су посљедњих година учињени у Републици Српској доказано је да се код одређене групе произвођача, посебно у сектору производње млијека и меса, производња одвија у складу са највишим европским стандардима. Зато ћемо омогућити инвестиције у виду бесповратних средстава за подизање нових и адаптацију постојећих сточних фарми, набавку квалитетних грла, музилица, капацитета за прераду меса и тако даље. Нарочито ћемо стимулисати побошљање расног састава и проширење стада, инвестираћемо у набавку најбољих грла, говеда и приплодних свиња.

4. Знање је имање, повећање продуктивности радне снаге.

Продуктивност у пољопривреди почива на знању. Стручно образовање пољопривредника је сталан процес. Још увијек је у многим сеоским срединама пољопривредна производња заснована на вишевијековним искуствима предака која су застарјела, не увећавају квалитет и обим приноса и зависна су од колебања временских прилика. Сељак успјева да оствари троструко мањи принос по хектару обрадиве површине, него што то полази за руком пољопривредницима у Европској унији. Постојећи засади су застарјели, неуједначног сортног састава, нископриносни, неквалитетни и недовољно профитабилни.

Примјеном најсавременијих агротехничких мјера и савремених пољопривредних машина могуће је вишеструко увећати плодност земље и приносе, а тиме и зараду. Држава би требала да омогући мале кредитне подстицаје којима би мотивисала што већи број пољопривредника, нарочито младих да формирају огледне парцеле за тестирање нових метода обраде и заштите земљишта и усјева. Такође, потребно је улагати у развој научно-образовног кадра и подстицати младе на селу да се школују из области пољопривреде на свим нивоима образовања од основне преко средње школе, па до високошколског нивоа. У ту сврху би требало повећати број ученичких и студентских кредита и стипендија за талентоване ученике и студенте са села.

Морамо предузети хитне мјере за очување постојеће радне снаге на селу која се под утицајем демографског тренда старење становништва и масовних миграција нарочито у смјеру село → град. Дакле, потребно је мотивисати младе да остану на селу и повећати ниво њиховог знања и продуктивности у пољопривредној производњи.

Дугорочно, рурална подручја у непосредној близини града, морају да ангажују велики број радно способног, а незапосленог градског становништва које може да буде радно ангажовано у аграрном сектору, премда не живи на селу.

5. Укрупњавање.

Укрупњавање земљишног посједа и пољопривреде значајна стратешка мјера. Просјечна величина пољопривредног газдинства је ниска и тешко се увећава, јер није довољно развијено тржиште земљишта и закупа. Потребно је спријечити уситњавање парцела и тзв. сваштарску производњу и подстицати настајање великих комплекса обрадивог земљишта. То ће се постићи првенствено измјеном Закона о наслеђивању и другим мјерама који ће подстицати власнике земље да обрађују земљиште, јер ће реално постати скупо да се држи у посједу необрадиво земљиште као мртви капитал. За такво земљиште би се плаћао знатно већи порез, док би се укинули порези за она газдинства која земљиште користе као основно средство за рад.

Овом би се рестрективном мјером зауставила тенденција да се годишњи фонд обрадивих површина у просјеку смањује.

С друге стране, требало би давати кредите за подстицај промета земљишта, укидањем пореза на пренос власништва у ову сврху као и давањем олакшица при плаћању трошкова спровођења овог поступка пред државним органима.

6. Удруживање, партнерство, задругарство.

Указујемо да сељаци нису организовани у моћне синдикате, па из тих разлога лакше је политички занемарити њихове интересе, док су радници запослени у граду много боље организовани и утицајни у привредном и политичком животу земље. Зато они гласнији и чешће истичу своје захтјеве у преговорима са послодавцима и представницима власти. Стога је потребно подстаћи пољопривреднике да се додатно развије култура удруживања и умрежавања

како међусобно, тако и са партнерима из других сектора и економије, пословних, синдикалних и грађанских организација и удружења.

Потребно је повећати степен видљивости и репрезентативности пољопривредних произвођача, њихових удружења и задруга у државним тијелима и организацијама, а нарочито остварити већи степен сарадње са органима и функционерима ресорног Министарства пољопривреде и тако повечати утицај пољопривредника у процесу доношења одлука које се тичу њиховог живота и рада.

Република Српска је овај дијалог његовала у претходним годинама, али то не значи да се он оваквим организованим приступом за који се залажемо не може и додатно унаприједити.

Пољопривредници би требало да самоиницијативно, као и уз помоћ државе, ревитализују задруге, удружења, кооперативе и асоцијације које ће ојачати јавно заступање и промоцију њихових интереса првенствено у својству произвођача тако важне групе производа као што је храна.

Нарочито би задруге требало да поврате своју активну улогу посредника између пољопривредних произвођача и тржишта.

7. Безбједност хране, ветеринарска и фитосанитарна заштита.

Република Српска у овој области има изграђене институције, организоване на професионалном нивоу које задовољавају потребе и захтјеве које произилазе из основне потребе да се обезбједи безбједност хране и обезбједи квалитетна ветеринарска и фитосанитарна заштита. То, наравно, подразумева и потребу да се овај систем унапређује максималном подршком коју би држава требала да пружа за овај сектор.

8. Маркетинг и стандардизација.

Потребно је обучити пољопривредне произвођаче и њихово удружење, задруге и кластере за модеран маркетинг и брендирање. Развој робне марке у циљу што бољег пласмана њихових аутохтоних и оргиналних производа на домаћим и иностраним тржиштима, а нарочито на пољопривредним сајмовима. Препознатљивост и оргиналност рецептуре и начина производње пољопривредних артикала је предуслов продора и опстанка на тржишту у све оштријој конкуренцији. Држава би уз помоћ маркетиншких агенција и

стручњака требало да омогући курсеве обуке, као и да формира регионалне центре који би вршили услуге маркетинга и пласмана пољопривредних производа.

Такође, потребно је обезбједити и финансијску подршку државе у увођењу стандарда у области пољопривредне производње. У циљу поспјешивања извоза пољопривредних и прехранбених производа потребно је да се у сарадњи Министарства пољопривреде и Министарства финансија омогући субвенционисање камата на извоз оних производа који највише учествују у извозним тарифама пољопривредних и прехранбених производа, да се за трошкове оваквих кредита обезбеде субвенције до нивоа обрачунате камате.

9. Подстицај производње еколошке и органске хране.

Производња органске хране је у зачетку и има веома низак ниво учешћа у укупној пољопривредној производњи. Дакле, и поред одличних еколошких услова обрадивих површина ниво органске производње у нашој земљи је упола мањи од свјетског, те скоро десет пута мањи од европског просјека. Залагаћемо се да наш интерес буде у максималној подршци производње органске хране кроз систем субвенционисања пољопривредника и производње на што већим пољопривредним површинама које би биле сертификоване за производњу органске хране. Производња еколошке и органске хране би требала да буде у већој мјери пласирана у домаћој туристичкој понуди, нарочито у великим туристичким центрима и угоститељским објектима. Држава би могла да донесе стратешку одлуку да у наредном периоду подржи субвенцијама и програмима обуке и едукације производњу здраве хране, управо у забаченим руралним срединама.

10. Развој сеоског туризма и културе на селу.

Пољопривреда и туризам имају велику, али минимално искориштену шансу заједничког паралелног развоја. Туризам који се заснива на природи, здравој храни и заштити околине је на све већој цијени у туристичкој индустрији. Биоразноврсност руралних подручја може се веома ефикасно искористити и у туристичке сврхе градњом еко-угоститељских објеката, ресторана, хотела и кампова, као и самосталне кућне радиности продајом аутохтоних

пољопривредних производа, еколошких сувенира, развојем ловног туризма и тако даље.

Природна нетакнута сеоска средина, земља, ваздух и вода су бесплатан и драгоцен еколошки и туристички ресурс наше земље, које би требало у већој мјери искористити.

Са развојем пољопривредне и туристичке политике на селу паралелно ће се развијати и јачати културна политика на селу које готово да и нема.

Домови културе у селима су оронили или неупотребљиви. Културно-умјетничка друштва су утихнула или преживљавају са осудним средствима. Нема библиотека, организује се тек понека изложба слика или концепт етно музике, док су тзв. комерцијални културно-умјетнички програми безвриједни и на ивици кича и шунда, а управо су сељаци истрајни и вјерни чувари наше културне ризнице, древних обичаја нашег народа, наше традиције и националног идентитета. Зато ћемо се заложити да знатно већа средства и развој буду усмјерени у развој културе на селу. Оформићемо фондове за директно финансирање очувања и унапређења културе у сеоским срединама. Финансијски ћемо подржати одржавање фестивала изворне народне музике, народних сабора и игара, домаћих и професионалних старих заната, музеја, традиционалног сеоског живота и културе становања, аматерских дружина, позоришних група и тако даље. Даћемо подршку издавању часописа који би имали тематику живота на селу као и адекватнија и већа заступљеност у телевизијским и радио емисијама које би биле специјално намјењене сељацима и пољопривреди.

11. Зелени развој Републике Српске

Развој пољопривредне производње даје велики подстицај развоју зелених технологија и у кориштењу обновљивих природних извора. Потребно је искористити ову природну везу пољопривреде и енергетског сектора. У Републици Српској је потребно покренути програм едукације и кориштења зелене енергије. Пољопривредници, локална самоуправа, предузеће и предузетници би требали да инсталирају и почну да користе енергане на биомасу, односно, на отпадну биомасу из пољопривреде. Такође, могуће је инсталирати постројења за производњу биогаса обрадом стајског гнојива у сточарству. Ови алтернативни енергенти су нарочито искористиви у

производњи воћа и поврћа, за загревање стакленика, али и као енергетски извор за сушаре и хладњаче.

Залагаћемо се да се изврши нови попис пољопривреде и он би требао да обухвати сва пољопривредна домаћинства у нашој земљи. Такви подаци могу бити од изузетног значаја како би се креирала адекватна и успјешна политика развоја аграрне привреде.

6. Правични порези

Залажемо се за ефикасне и правичне порезе који неће спријечавати природну потребу људи да раде, зарађују и штеде и троше зарађено. Циљ реформе пореске политике коју предлажемо јесте да се поштен рад, марљивост и штедљивост грађана необесхрабри стално растућим цијенама и порезима.

Начело наше пореске политике јесте да би они који имају више требало више да допринесу финансирању јавне потрошње. Такав модел сматрамо социјално правичним и економски ефикасним. Он ће обезбједити праведнију редистрибуцију бруто домаћег производа, појачати финансијску дисциплину и бити у функцији потреба грађана и привредног развоја.

Противимо се политици драстичног смањења опорезивања предузећа и појединаца. Сматрамо да редуција пореских оптерећења неће довести до интензивирања економских активности, премда се залагање појединих партија за укидање, односно увођење одређених пореских модела већ оправдава разлогом економске ефикасности, крајњи ефекти ових модела неминовно омогућавају привилегије за једне, односно дискриминишу друге слојеве грађана који имају различите социјалне позиције и различите пореске потенцијале.

Сматрамо да реформисана пореска политика може значајно да допринесе фискалној консолидацији и прогресивном расту наше економије. Порески систем требало би да има стимулативно дејство на привреду и инвестиције, стабилизирајући утицај на биланс јавних прихода и расхода и редистрибутивну улогу у социјалној политици.

Порески обвезници требало би да имају равноправан положај, пореске олакшице као инструмент фискалне политике требало би да буду у функцији раста производње и запослености и заштите грађана са најнижим дохоцима. Пореска обавеза мора бити општа и заснована на економској моћи обвезника.

Наш је циљ да обезбједимо ефикасну наплату пореза и доприноса за социјално осигурање и да строго санкционишемо избјегавање плаћања пореза. Сматрамо да је то искључива надлежност и одговорност државе и њених органа, јер неефикасна наплата пореза и других јавних прихода ствара услове нелојалне конкуренције и пропадања оних који легално послују.

Надаље, порески систем мора да стимулише рад и предузетништво. Предузетник мора убирати плодове своје предузетничке иницијативе и умјешности. Предузетништво омогућава не само нова радна мјеста, већ и стабилне приходе за финансирање јавних потреба- због тога су праведност и одмјереност, селективност и досљедност важни принципи социјално праведне и економски одрживе редистрибуције друштвеног богатства за које се залажемо.

Реформа пореског система има за циљ да пореско оптерећење буде сразмјерно снази пореског обвезника. Наглашавамо да они који имају више требало би да плаћају веће порезе. Истовремено, порез не би требало да обесхрабри предузетничке иницијативе и инвестиције у нашу привреду. Морамо имати порески систем који одговара захтјевима отворених тржишних економија.

Мото наше пореске политике јесте: порези су оно што плаћамо за хумано и солидарно друштво.

Посебно желимо указати на опорезивање примјеном технике ПДВ (порез на додатну вриједност). Неопходно је извршити детаљну анализу свих ефеката које до сада у пореском систему остварио овај модел опорезивања и покренути реформу која мора бити усаглашена у оквиру Босне и Херцеговине како би се систем ПДВ-а још више ставио у функцију подршке укупном развоју наше земље.

У области акциза залагаћемо се да се сниже стопе акциза на увоз нафтних деривата, јер би се тако смањиле и малопродајне цијене бензина и других нафтних деривата на бензинским пумпама.

У групи пореза на употребу, држање и ношење добара извршити повећање стопа на којима се плаћају порези на употребу и кориштење добара изузетно великих вриједности, али при томе треба водити рачуна да се повећање изврши на правичан објективан начин адекватном процјеном вриједности објеката и добара.

Потребно је увести посебну врсту трансфера за уједначавање од богатијих локалних јединица ка сиромашнијим, који би се додјеливали из фонда за уједначавање, дакле било би неопходно основати фонд за уједначавање.

Такође, потребно је створити услове за оснивање регионалних, општинских банака, односно фондова за развој и ту би се могло заједничком активношћу ИРБ-а и АПИФ-а обезбједити синергијско дејство због развијене инфраструктуре која би била искориштена за реализацију ове мјере.

Кључно питање наше привреде у овом тренутку јесте гдје да нађемо здрав новац који ће бити инвестиран у опоравак и раст привреде, управо превенција пореских малверзација и избјегавање плаћања пореза представљају одговор на ово питање.

Ефикасан и праведан порески систем значи отклањање неправедних и неоправданих изузећа у плаћању пореза, ширење пореске основице, преусмјеравање политике опорезивања из области рада на област потрошње, унапређење ефикасности и убирања пореза и сузбијање пореске евеазије, односно избјегавања плаћања пореза.

Ми се, наравно, не одричемо и додатних мјера. Морамо да обновимо нашу привреду свим расположивим средствима, девизним резервама, смањењем јавне потрошње, одузимањем незаконито стечене имовине, стимулативним мјерама државе у прилог инвестиционог улагања капитала наших и страних компанија и грађана, а посебно наших људи из дијаспоре које треба додатно стимулисати за инвестирање њихове штедње. Такође, залажемо се за пореске олакшице успјешним предузетницима. Са ревитализацијом наше привреде можемо да обновимо њен стални раст и да отворимо нова радна мјеста.

7. Сигурност и солидарност

Ми смо она политичка снага која придаје највећи значај остваривању социјалне правде, социјалне сигурности и солидарности у друштву. Сматрамо да је изузетно важно да јачамо и његујемо хумане односе међу људима, засноване на традиционалним и моралним вриједностима нашег народа.

Залажемо се за смањење драстичних социјалних разлика. Има веома богатих људи у нашој земљи и то је добро, али је лоше што се све више продубљује јаз између неколицине богатих и видљивог броја економски осиромашених грађана. Истрајно ћемо

се борити против свих облика изопштености и маргинализације сиромашних људи. Солидарност читавог друштва и државе са угроженима и немоћнима је темељна вриједност наше социјалне политике.

Залажемо се за социјалну сигурност која подразумјева доступност основних социјалних услуга свим грађанима, без обзира на њихово социјално, национално, вјерско, политичко или било које друго поријекло и статус. Само удружени напори државе, шире друштвене заједнице и грађана могу обезбједити напредак и благостање сваког појединца.

Међутим, друштво и држава не могу преузети на себе искључиву бригу и одговорност да рјешавају сва животна питања и проблеме грађана. "Од колијевке, па до гроба" нико не може бити ослобођен од одговорности за свој живот, рад, посао и благостање своје породице. Издржавање социјалних служби не може пасти само на терет државе и привреде, већ је неопходан и значајан степен учешћа и доприноса грађана.

Циљ наше социјалне политике јесте двоструко смањење драстичних социјалних разлика између грађана и унапређење социјалне заштите оних који су највише угрожени, свих који су сиромашни, немоћни, стари, болесни или неспособни за рад. Настојаћемо да очувамо социјалне тековине које наше друштво створило у 20. вијеку, бесплатно образовање и основну здравствену заштиту, пензионо осигурање, социјалну заштиту незапослених и грађана са посебним потребама, спровешћемо активну социјалну политику која би у условима економске кризе, неизвјесности, посла и пада животног стандарда грађана требало да обезбједи што је могуће равномјернију распоdjелу заједничког терета и да гарантује минимум неопходне социјалне сигурности свим грађанима.

Залажемо се за редовно и стриктно поштовање обавеза плаћања доприноса за социјално, здравствено и пензионо осигурање. Подржавамо објављивање црних листа оних предузећа и организација које не поштују своје законске обавезе и њихово кажњавање у складу са законом.

Активно ћемо се залагати и дјеловати за обезбјеђивање и повећавање средстава за социјалну подршку грађанима, корисницима система социјалне заштите, нарочито према онима на локалном нивоу, гдје треба ојачати механизме примјене Закона о социјалној заштити у циљу формирања дневних центара, клубова за старе особе и особе са сметњама у развоју, услуге помоћи у кући, геронто домаћица и тако даље. Такође, подстицаћемо отварање приватних установа социјалне заштите под равноправним условима и издавање лиценци, као и строгу контролу рада таквих центара.

У Републици Српској нико не смије бити гладан. Настојаћемо да заштитимо и збринемо најугроженије категорије грађана, дјецу без родитељског старања и дјецу чији је развој ометен породичним неприликама, инвалиде, лица ометена у развоју и лица са потешкоћама у развоју, особе које своје потребе изражавају на другачији начин, особе атипичног развоја или са сметњама у развоју, стара лица, посебно самохрана старачка домаћинства на селу и материјално необезбјеђена, социјално незбринута и за рад неспособна лица. У том циљу ствараћемо стимулативне нормативне материјалне и друге предуслове за оснивање и изградњу установа, за смјештај старих и немоћних лица, лица ометених у развоју и лица са потешкоћама у развоју.

Наставићемо активности на збрињавању избјеглих, прогнаних и интерно расељених лица за рјешавање њихових егзистенцијалних потреба, а нарочито за њихов смјештај и становање, као и за рјешавање других питања њихове материјалне здравствене и социјалне заштите и интеграцију у локалне заједнице гдје се тренутно налазе.

Коначно у овом периоду треба окончати активност смјештаја и збрињавања избјеглица, изградњом објеката за њихов трајни смјештај.

Залагаћемо се да Република Српска, односно Босна и Херцеговина заједно са Србијом, Хрватском и Црном Гором настави сарадњу у оквиру процеса Сарајевске декларације у циљу проналажења одрживих рјешења за избјеглице и расељена лица.

8. Систем борачко-инвалидске заштите

Република Српска је развила систем борачко – инвалидске заштите кроз веома квалитетно законско регулисање ових питања, посебно реформским законом из 2012. године су разрјешена главна питања која су оптерећивала борачку популацију, породице погинулих бораца, ратне војне инвалиде, дјецу погинулих бораца, демобилисане борце одбрамбено-отаџбинског рата.

Постојећи Закон о борачко-инвалидској заштити пружа могућности потпуне подршке, чим Република Српска показује одговорност према овој најзаслужнијој категорији својих становника. Солидарност и максимална посвећеност и у наредном периоду треба да буде видљива према овим категоријама становника Републике Српске.

Систем борачко-инвалидске заштите треба развијати у дијелу повећања вриједности накнада за остварена борачка права у складу са економским развојем и могућностима Републике Српске.

Непоходно је истаћи потребну потпуност стамбеног збрињавања породица погинулих бораца и ратних војних инвалида и дјеце која су остала без оба родитеља.

Програм стамбеног збрињавања треба наставити одмах и у њега укључити још (према нашим процјенама) мали број незбринутих породица које су стицајем околности остале изван јавног позива који је 2008. године расписан за све породице које су тада ушле у програм стамбеног збрињавања.

Такође, неопходно је адекватним новначним средствима пружити подршку побољшању стамбених услова одређених категорија бораца, а то ће се утврдити кроз систем борачко-инвалидске заштите непосредном сарадњом између надлежног министарства и органа борачко – инвалидске заштите у локалним заједницама.

9. Борба против сиромаштва

Истина је да у нашој земљи има сиромашних грађана. У последњих неколико година њихов број је регистрован. Они живе испод линије сиромаштва, укључујући и оне који једва задовољавају основне потребе и врло лако могу да падну испод те црте. Најчешће су у тој категорији појављују ромске породице и дјеца без родитељског старања и са сметњама у развоју. Таква појава се дешава и код вишечланих породица у којима ниједан од носилаца издржавања нема адекватан извор сталних прихода.

Одлучни смо да се ангажујемо како бисмо дјечи која живе у сиромашним насељима омогућили елементарне услове за живот, а посебно елементарно образовање и тако допринијели побољшању квалитета живота.

Није срамота бити сиромашан, срамота је бити безосјећајан на сиромаштво и патњу немоћних људи. Свакоме ко је сиромашан морамо да пружимо руку помоћи, али исто тако се залажемо да се сиромашне особе додатно образују и квалификују да активно траже посао, како би превазишли статус пасивних прималаца социјалне помоћи. Сиромашни морају поново да се врате на легално тржиште рада. Нелегално тржиште рада, рад на црно не може им омогућити излаз из зачараног круга неимаштине и биједи.

Настојаћемо да укључимо што већи број сиромашних људи у програме запошљавања и обуке као би им се омогућило да раде и живе од своје плате. Укључивање сиромашних у друштвени живот локалне заједнице насупрот њиховој очигледној гетеоизацији и маргинализацији кључни је предуслов за смањење сиромаштва.

10. Афирмација и јачање улоге жене

Жене су у нашој земљи већинско становништво. Оне у недовољној мјери користе своје радне и образовне потенцијале. Жене су образовани дио становништва. Ипак, више је незапослених жена у свакој старосној категорији, а међу незапосленим женама доминирају оне са завршеном средњом школом. Жене у просјеку примају и мање плате и мање пензије него мушкарци за исти посао. Напосљетку, жене су и три пута више изложене насиљу него мушкарци. Зато је равноправност за жене најважнији тест једнакости и правде у друштву.

Залажемо се за економско, социјално и политичко оснаживање жена. Сматрамо да жене морају у свим доменима живота и рада да буду изједначене са мушкарцима у кући и на послу, да примају једнаку плату за исти посао као и мушкарци, да им се омогући равноправан приступ боље плаћеним и руководећим пословима, да жене у већем броју налазе стални, а не привремено – повремени посао, да не раде само у слабо плаћеним секторима или на црно без право на социјалну, здравствену заштиту, да се у већој мјери користе радни образовни и професионални потенцијали жена, да буду у већој мјери заступљене у политичким организацијама, институцијама и органима власти као и у свим привредним и другим организацијама и на управљачким и менаџерским пословима. Пружићемо пун допринос спровођењу прокломованог и Уставом гарантованог принципа равноправности жена и мушкараца, како би они заиста постали партнери у породици, на послу и у друштву.

Еманципација жена значи право на уважавање различитости жена и мушкараца. Активно ћемо афирмисати и подржавати и јачати друштвену улогу жена у нашој држави.

Истовремено се противимо свим облицима медијске манипулације, дискриминације и деградације жена и залажемо се за оштро санкционисање свих видова злостављања жена, како на радном мјесту, тако и у брачној или ванбрачној заједници. Залажемо се за политику једнаких шанси за жене и мушкарце. Да би се то омогућило потребно је да се системски примјењује законодавство које се односи на спречавање и отпуштање трудница и жена на продиљском одуству, сексуално узнемиравање и мобинг,

неједнакости у висини плата које примају мушкарци и жене за обављање истог посла, као и неједнакости у шансама за напредовање на послу.

Залажемо се да се женама омогући олакшавајуће законске могућности за боље усклађивање њихових радних и породичних обавеза. Социјални програми на нивоу државе морају бити тако осмишљени да омогућавају да и жена и мушкарац равноправно учествују у повећавању квалитета породичног стандарда и живота. Усклађеност приватног и професионалног живота жена и мушкараца важна је за стабилност друштва.

Залажемо се да се женама омогуће и специјалне бенефиције за прекиде у каријери када то буџетска средства буду дозвољавала, да се омогуће намјенски кредити за жене које су принуђене да праве прекиде у професионалној каријери или да раде привремене, повремене или хороране послове да би се бринуле о дјечи или занемоћалим родитељима.

Битно је да овај систем не проузрокује дефинитиван одлазак жена са тржишта рада.

Наша социјална политика има за циљ да жене буду способне, да се дугорочно одрже на тржишту рада и да буду економски самосталне.

11. Породица и дјеца

Наш основни национални државни интерес је обнова становништва наше земље. Суочени смо са врло озбиљним демографским проблемима- више људи умире, него што се рађа. Становништво у нашој држави све више стари, наталитет опада. Због отежане економске ситуације млади људи оклијевају да склопе брак и формирају породицу. Све је већи број развода и самохраних родитеља.

Мјере наше популационе политике имају за циљ да на вријеме и у већем обиму покренемо свеобухватну борбу против бијеле куге, да осигурамо заштиту институције породице, брака и родитељства и да пружимо помоћ породицама са више дјеце.

Законски је потребно повољније уредити област рада и запошљавања жена који ће бити у функцији обнављања живота. Мислимо прије свега на мјере здравствене заштите, а нарочито заштите жене за вријеме трудноће, продуженог одсуствовања једног од родитеља због његе дјетета и увећане надокнаде запосленим мајкама или очевима за вријеме породичног одсуства.

Посебну бригу треба посветити самохраним мајкама, очевима и њиховој дјечи који морају уживати и већу друштвену бригу.

Поред значајног степена еманципације жене у нашој држави су и данас изложене високом степену породичног или партнерског насиља. Залажемо се да досљедну примјену Инстабулске конвенције Савјета Европе у борби против насиља над женама као и да се у складу са овом конвенцијом усклади каталог кривичних дјела.

Нарочито се залажемо да жене које су биле жртве породичног насиља по изласку из сигурних кућа имају право на новчану помоћ у периоду од три до шест мјесеци како би имале шансу да се економски осамостале и тако избјегну повратак у средину у којој су доживјеле психофизичко малтретирање и насиље.

Унаприједићемо законске регулативе које су усмјерене на подстицање рађања дјецe и побољшање њиховог положаја. То се прије свега односи на остваривање права дјецe на дјечији додатак под повољнијим цензусним условима на законску обавезу друштвене бриге о дјечи за породице са троје и више дјецe, на подручју са ниским наталитетом, на кредитне олакшице за породице са троје дјецe, на изградњу установа за дјецу предшколског узраста и бенефициране услове боравка дјецe и социјално слабостојећих породица, укључивање дјецe умјерено и теже ометене у психофизичком развоју у предшколске установе и установе за оспособљавање за рад према њиховим способностима.

Помоћ дјечи избјеглих, прогнаних и интерно расељених лица, право на матерински и дјечији додатак и за прворођено дијете и заштиту дјецe без родитељског старања је наш приоритет. Залажемо се за доношење закона о изјадначавању права мајки на селу са онима у граду у погледу трудничког боловања и бесплатне здравствене заштите.

Материнство не би требало да буде отежавајућа околност и препрека за жене. Залажемо се да и труднице примају 100% плате, односно, да се незапосленим трудницама или онима који су лошег материјалног стања исплаћује једнократна новчана помоћ.

Такође, подржавамо народну иницијативу за укидање пореза на додатну вриједност на пелене, храну за бебе, колица и аутосједишта, као и за ограничавање маржи на пелене, храну за бебе, колица и аутосједишта.

Залажемо се за континуирано проширење програма финансирања вантјелесне оплодње на што већи број жена у свим дијеловима наше државе. Сматрамо да се само

конкретним мјерама материјалне подршке можемо изборити против највеће опасности по наш опстанак и развој, против бијеле куге.

12. Здравље и лијечење

Наше здравље је јавно, а не само приватно лично добро. Сви грађани Српске би требали да буду обухваћени здравственим осигурањем на принципима солидарности, једнакости и универзалности, премда је и тржишна логика зараде и профита ушла у област здравствених услуга, ми се залажемо да тржиште здравствених услуга, како приватно, тако и јавно не запријечи право и приступ универзално доступној здравственој заштити која ће бити гарантована свима без обзира на њихово имовно, полно, старосно, национално, вјерско или било које друго поријекло.

Дугорочно се залажемо за бесплатну примарну здравствену заштиту, а краткорочно за минимизирање партиципације, као и за проширење листа здравствених услуга и лијекова који могу да се издају на рецепт и плаћају се из средстава обавезног здравственог осигурања.

За оне грађане који нису осигурани средство за здравствену заштиту требала би да обезбједи држава. Афирмисаћемо и развој допунског, тј. добровољног здравственог осигурања. Залажемо се да се за здравство из националног дохотка издваја у складу са потребама становника.

Стратешке смјернице здравствене политике за које се залажемо требало би да имају два главна циља, као прво систем здравствене заштите требало би да буде усмјерен ка социјалним начелима равноправног приступа здравственим услугама, а са друге да је довољно ефикасан и остварује економску добит од инвестирања у здравље.

Систем обавезног здравственог осигурања требао би да обезбједи остваривање дефинисаног нивоа права на основну здравствену заштиту, како у државним тако и у приватним институцијама под истовјетним условима за све кориснике здравствене заштите. Сматрамо да би све здравствене установе требале да буду вредноване по основу квалитета пружања здравствених услуга пацијентима, примјеном јединствених критеријума лиценцирања, кредитирања и категоризовања, а не по основу власништва. Када је човјек болестан и у хитној је потреби за лијечењем он није у позицији да бира

између државног и приватног љекара, већ тражи најбољег стручњака који ће му у што краћем року установити дијагнозу и омогућити адекватну терапију.

Добра примарна здравствена заштита је темељ доброг здравственог система. Указујемо да је потребно модернизовати капацитете за надзор и реаговање у области заразних болести, укључујући и капацитете микробиолошких лабораторија. Више пажње је потребно посветити дјелотворном и одрживом финансирању стратегије за одређене болести.

Сматрамо да обезбјеђивање неопходних лијекова из средстава лијечења мора бити примарни државни интерес.

Указујемо на потребу континуиране модернизације здравствених и болничких капацитета и медицинске опреме, нарочито у области ургентне медицине и онкологије, као и високоспецијализованих медицинских установа од националног значаја. Зато смо највећи заговорници превенције. Потребно је даље поспјешити превенцију у погледу скрининга и откривања најтежих обољења рака, нарочито рака дебелог цријева, грлића материце, рака дојке. Капацитети националне канцеларије за скрининг и даље су ограничени, а акције скрининга су још увијек спорадичне.

Сматрамо да је нашу будућу здравствену политику потребно ускладити са смјерницама Свјетске здравствене организације за нову здравствену политику европског региона.

Залажемо се за поштовање Римске повеље која се односи на права заштите пацијената. Такође, сматрамо да морају бити предузете одлучније мјере против корупције у здравству, како на релацији пацијент – љекар, тако и љекар – фармацеутска индустрија. Покренућемо јавне кампање едукације грађана да у већој мјери захтјевају заштиту својих права у својству корисника здравствених услуга, као и да указују на све негативне појаве или кршења њихових права.

Концепт наше здравствене политике је инспирисан дефиницијом Свјетске здравствене организације која гласи: "Здравље је стање потпуног физичког, психичког и социјалног благостања, а не само одсуство болести или неспособности".

13. Достојанствена старост и пензије

Пензија није милостиња у старости, већ радом заслужено право. Пензије морају бити редовно исплаћиване и у довољном износу да омогуће достојанствен живот пензионера и пензионерки. Исплату пензија морају гарантовати држава и осигуравајући фондови. Начин усклађивања раста пензија треба да буде економски одржив и социјално правичан.

Наш пензијски систем почива на принципу солидарности и потребно га је сачувати и у будућем времену. Систем солидарности подразумева не само солидарност осигураника, него и државе и зато смо својевремено предлажући реформски закон о пензијско-инвалидском осигурању из 2012. године управо ми социјалисти захтјевали да се у закон унесе одредба којом ће држава гарантовати исплату пензија. На основу такве одредбе дошли смо након неколико година до могућности да уведемо систем трезорског пословања, односно исплата пензија путем трезора. Од тог тренутка систем пензијско-инвалидског осигурања Републике Српске је добио нову димензију сигурности и стабилности. Пензије су постале редовније, гарантоване у вриједностима колико су рјешењем утврђене и створени су услови за њихово повећање.

У периоду након што смо донијели реформски закон 2012. године до овог тренутка пензије у Републици Српској су увећане за 19,5% што је највеће повећање пензија у региону. Сматрамо да је то резултат упорне борбе Социјалистичке партије за дефинисање статуса пензионерске популације у Републици Српској и да са таквом политиком одговорног односа желимо наставити и у будућности и односићемо се крајње одговорно према свим пензионерима у Републици Српској.

Дугорочно да бисмо растеретили буџет, сматрамо да је у Републици Српској корисно да заживи добровољно пензијско осигурање, будући да оно до сада није кориштено као механизам у систему пензијског осигурања у Републици Српској.

Треба тежити усклађивати пензије са растом плата у Републици Српској. Наш крајњи циљ је да просјечна пензија не буде мања од 60% од просјечне зараде. То није могуће остварити у овом тренутку, али је то наш циљ за будуће вријеме.

Посебним програмом мјера треба ријешити питање статуса у оквиру пензијског система најугроженијих категорија пензионера, а то су они са најнижим пензијама, који су подјељени у пет нивоа најнижих гарантованих пензија. Управо због постојања таквог прага који је имао за циљ да елиминише сиромаштво најугроженијих категорија

пензионера, неопходно је у будућности дефинисати нове додатне облике заштите ових категорија пензионера, као би се и даље дјеловало у циљу смањења сиромаштва ове групације пензионера.

Путем пореског система залагаћемо се за одлучну наплату доприноса за пензијско-инвалидско осигурање.

Подржаваћемо мјере које у систем пензијско-инвалидског осигурања уводе носиоци или представници пољопривредних домаћинстава са кључним циљем да и овој категорији становника Републике Српске у периоду када изгубе радну способност можемо обезбједити достојанствену старост.

14. Квалитетно образовање и наука

Бесплатно образовање је наше право, наш циљ и темељно начело наше хумане политике.

Наши циљеви у систему образовања су повезани, а то је унапређење доступности, праведности и равноправности у образовању, повећање квалитета образовања и побољшање ефикасности образовног система.

Образовни систем је један од најмоћнијих система по структури и броју ангажованих.

Наставићемо да се залажемо да се повећају издвајања државе на свим нивоима образовања тако да се бесплатно школовање омогући што већем броју дјеце и младих . У дугорочној перспективи настојаћемо да обезбједимо бесплатно образовање на нивоу средње школе до стицања прве професионалне квалификације.

Инвестиција у образовање је најисплативија инвестиција у 21. вијеку и за појединца и за читаво друштво, зато што је 21. вијек вијек знања.

Сви грађани Српске морају да имају равноправан приступ образовању и знању, без обира на њихов имовински статус, социјално, национално, вјерско или било које друго поријекло. Држава зато мора знатно увећати средства за образовање на свим нивоима, јер је то услов за излазак из сиромаштва и убрзан развој наше земље.

Неопходно је досљедно проводити стратегију образовања у Републици Српској, а на основу стратегије детаљно ћемо даље разрадити мјере за које ћемо се у будућности залагати.

Повећање образовног нивоа нашег становништва је кључни циљ развоја Републике Српске. Задовољна и срећна дјеца/ ученици су најважнији циљ и највећи резултат наше образовне политике.

Настојаћемо да различитим мјерама подржимо и проширимо информатичку писменост у Републици Српској, прије свега увођењем интернета у све школске установе и објекте ученичког стандарда. Пројекат дигитализације треба да захвати сав систем образовања у Републици Српској.

Уређење и реконструкција школских објеката и објеката ученичког стандарда су наш важан циљ и тежићемо да се у наредним годинама приближимо у потпуности његовом остварењу.

Неопходно је перманентно радити на даљој реформи система обуке наставника у основним и средњим школама, њиховог континуираног стручног усавршавања. Потребно је унаприједити систем образовања наставника, како у погледу академске дисциплине, тако и у погледу њиховог психолошко-педагошких и менталистичких компетенција. Питање плата просвјетних радника и особља које ради у школама треба везати за економски раст и развој Републике Српске.

Основни циљ образовног система Републике Српске је да наше радно способно становништво постане конкурентно на глобалном тржишту рада. У том циљу потребно је генерално повећати обухват одрасле популације са неким од програма цјеложивотног учења и образовања одраслих. Потребно је успоставити функционалан национални оквир квалификација који интегрише све нивое образовања и који је формулисан у што тјешњој сарадњи са националном службом за запошљавање.

Неопходно је спроводити мјере које ће допринијети повећању ефикасности система образовања кроз оптимизацију мрежа образовних установа, проблем смањења броја одјељења, увођење ефикаснијег система финансирања у образовању и повећање лидерских вјештина директора школа. Потребно је да успоставимо флексибилну мрежу образовних установа које ће се брже прилагођавати демографским промјенама и потребама корисника, а да при том пораст економске ефикасности образовног система не доведе до повећања и онако великих регионалних и социјалних разлика у погледу праведности и квалитета образовања.

Изузетан значај треба посветити нивоу средњошколског образовања. Оно би требало да буде прије свега у функцији спречавања осипања дјеце из средњих школа, а реформом тог нивоа образовања треба омогућити повезивање са потребама тржишта рада.

Потребно је радити на повећању броја ученика средњих школа који настављају и завршавају образовање на високошколским институцијама у предвиђеном року. У том циљу неопходно је даље развијати систем професионалне оријентације и каријерног савјетовања и вођења младих у што ранијем узрасту.

Паралелно са образовањем и наука и истраживање у Републици Српској мора да ухвати корак са савременим тенденцијама напретка у свијету. Морамо да ускладимо нашу науку са информационо-технолошким захтјевима новог времена.

Наш је стратешки циљ да створимо економију засновану на знању. У том циљу улагаћемо и инфраструктурне пројекте у области науке и истраживања. Повећаћемо број научних комјутеризованих лабораторија у институтима широм државе. Стратешки ћемо улагати у развој центара научне изврсности и академских истраживања. Модернизоваћемо научно-технолошке паркове у више градова. Да би остварили тај циљ морамо константно тежити повећању издвајања средстава за развој науке и истраживања у односу на садашња издвајања према вриједности бруто домаћег производа. Морамо успоставити партнерство између оних који стварају науку и знање и оних који су директни корисници те науке и знања између јавног и приватног сектора у земљи и иностранству. Ојачаћемо партнерство научнообразовних институција са привредом и индустријом.

Република Српска је у претходним годинама дјеловала у области науке и истраживања и укључивала се у европске научно-истраживачке токове кроз различите пројекте и умрежавање. Ту активност је неопходно наставити и у наредном периоду.

15. Младе генерације - градитељи будућности Српске

Млади су градитељи боље будућности, али у свијету данашњице и млади су суочени са проблемима неимаштине, незапослености, маргинализације, отуђености, бунтовништва, беспослице, деликвенције, наркоманије, насиља и криминала. Млади су

највише погођени проблемима економске кризе, јер још увијек немају посао и немају довољно новца да доврше или усаврше своје образовања.

Образовање мора бити доступно свим младим људима под једнаким условима, а знање и стручне способности требало би да буду једини критеријум код њиховог запошљавања и напредовања на послу и у каријери.

Неопходно је подржати образоване програме кроз које ће млади људи стицати знања и оспособљавати се за практичне вјештине када се суоче са свијетом рада. Нажалост, због економских ограничења нисмо у могућности да обезбједимо бесплатно студирање свим студентима на државним високим школама и факултетима, зато и не чуди податак да је међу образованим становништвом највише оних који су завршили средњу школу, а број академских грађана је имао стопу раста у посљедњим годинама, али још увијек није достигао онај за сада дефинисани европски просјек, а он је на нивоу земаља Европске уније 34%. То не значи да ћемо подржавати хиперпродукцију диплома и вјештачки производити високообразоване људе. Младим људима не значи пуно папир-диплома, већ им је потребно да добију квалитетно образовање које ће их обучити за рад у пракси.

Залажемо се за начелну равноправност државних и приватних образовних институција. Претпоставка је да би њихов равноправан статус требало да прошири слободу избора, јача конкуренцију и повећа квалитет образовања.

Диплома, образовне и радне квалификације младих људи су њихов највећи и једини капитал који имају у рукама. Морамо их обучити како да тај свој хумани капитал што боље пласирају на тржишту. Наглашавамо да су се као најефикасније показале мјере посредовања у запошљавању, као и мјере професионалне оријентације и савјетовање о планирању каријере које ангажују веома скроман проценат средстава, али је њима обухваћен велики број незапослених људи.

Република Српска је посебно у претходних 10 година интензивно улагала у систем образовања, а посебно у стварању услова за рад високошколских установа. Поред сталног настојања да се задржи највећи број образованих младих људи видљива је појава и у нашој земљи тзв. „одлив мозгова“, а то је масовнији одлазак образованих кадрова. Наш национални интерес је да их задржимо, зато смо својевремено путем Фондације "др Милан Јелић" промовисали ту идеју о потреби задржавања студената који су студирали у земљи или иностранству односно настојање да се по окончању студија врате у земљу и посвете својој професији у оквиру система Републике Српске.

16. Култура и умјетност

Нико кроз историју није био презрен због материјалног сиромаштва, али историја не опрашта сиромаштво духа, зато ми сматрамо да култура у својој просветитељској мисији не смије да буде препуштена комерцијализацији и суровој стихији тржишта. У храму духовности и хуманистичке културе нема мјеста трговини и пијаци. Зато се супростављамо разорном утицају масовне индустрије и културе која је усмјерена на хиперпродукцију квазикултурног кича и шунда.

Књига, музика, слика, филм, плес било који културни или умјетнички медијум и дјело су у ствари стубови културе сваког народа и зато би они требали да постану приоритетна брига државе. У том циљу инсистираћемо на стабилном и континуираним изворима финансирања културних програма. Сматрамо да је потребно унаприједити материјално-социјални положај стваралаца и запослених у културним и умјетничким дјелатностима. Неопходно је програмско повезивање образовања, науке и културе као неодвојивих саставница хуманог развоја личности и јавног живота који утичу на просвјетивање најширих народних слојева.

Умјетници нису само талентовани појединци, они су истовремено и просвјетитељи и едукатори широких слојева грађана. Они су аутори и промотери разних образаца културе. Зато је изузетно важно сузбијати разорно дејство комерцијализације и деградације духовних вриједности, односно истицати и уважавати допринос оних који чувају и преносе најбоље традиције савремене културе и умјетности.

Ипак, културни и умјетнички образац за који се залажемо није елитистички. Ми се залажемо за хуманистички концепт савремене културе. Култура не обитава само у музејима, позоришним и концертним салама, већ је она дио свакодневног живота људи, присутна је на улицама, трговима градова као и у сеоским срединама. Као што се противимо естрадизацији, тако се противимо и метрополизацији културне политике.

Културне манифестације једнако су важне гдје год да се одржавају. Бројне манифестације које су организоване у нашој земљи постали су и интернационални културни брендови, али морамо развијати и бројне локалне видове културног изражавања. Зато се залажемо за материјалну и сваку другу врсту подршке аматерским културним друштвима, позориштима, фолклорним групама, оркестрима, ликовним, драмским, литерарним и филмским секцијама који чувају и његују традиционални

аутентични локални образац културно- умјетничког изражавања. Истовремено, потребно је да се умрежавамо и у европске културне програме.

Нема социјалне правде док сви облици и квалитетне културне и умјетничке продукције не буду доступни свим грађанима, а слобода креативног умјетничког стваралаштва и изражавања потпуна. Такође, залажемо се за обнову традиције задужбинарства, легата и добротинијства у области културе и умјетности и континуирану бригу државе према овој врсти културне баштине. Подсјећамо на нашу народну изреку: "Дукат добије на сјају ако је у задужбини".

Залажемо се за очување аутохтоног културног обрасца који штити националну културу, духовност, идентитет српског народа и за очување разноликости културолошког идентитета и идентитета нашег окружења који се баштине из свих националних и етичких заједница које живе у нашој земљи.

Несметана комуникација и проток информација потврђују степен слободе сваког друштва. Слобода јавне ријечи и слобода мишљења морају се увијек изнова освајати. Јачање и стабилност демократије своди цензуру на најмању опасност али концентрација медијске моћи може ограничити слободу изражавања и спутати разноврсност мишљења. Наше политичке, економске и друштвене установе су још увијек недовољно стабилизване. То захтјева истрајавање на стандардима слободног и непристрасног информисања и доступност информација свим грађанима у штампи, електронским медијима морају бити заступљена различита мишљења. Запослени у јавним медијима одговорни су за тачност информација, а њихов рад је подложен јавној контроли од стране демократских политичких институција и јавности.

Противимо се неистинитом и манипулативном информисању, свим облицима цензуре и аутоцензуре и свакој злоупотреби моћи масовних медија у циљу политичке, идеолошке, религиозне или друге врсте индоктринације, нарочито када су усмјерени на ширење расне, националне или вјерске мржње на насилно рушење уставног поретка, угрожавања одбране безбједности земље и обрачун са неистомишљеницима.

Злоупотреба масовних медија у циљу ширења неистина, увреда и клевета који угрожавају лични интегритет и достојанство појединца и институција треба спречавати и процесуирати искључиво правним средствима.

Да бисмо били добро информисани морамо да побољшамо капацитете нашег система електронских комуникација, информационих и комуникационих технологија. Наш је циљ да до 2020. убрзано усклађујемо покривеност становништва фиксно широкопојасном мрежом, док је просјек у Европској унији скоро 30%, ова мрежа на

нашим просторима покрива тек негдје око 16% становништа, али је зато добро што је стопа покривености услугама широкопојасне мобилне телефоније већ изнад просјека Европске уније, а то је негдје око 56%.

17. Активан и безбједан спорт

Спорт је универзална друштвена активност која повезује људе широм свјета и омогућава испољавање њихових индивидуалних и друштвених потенцијала. Сматрамо да спорт треба да буде доступан свима подједнако: женама и мушкарцима, дјечи, омладини, људима у зрелијим и позним годинама. На нивоу државе и друштва требало бисмо да омогућимо предуслове да се што већи број грађана бави разним облицима спорта, како би такмичарски, тако и рекреативно, професионално или аматерски. Спорт је област у којој не смије бити никакве дискриминације по основу пола, расе, религије, имовинског или социјалног статуса и поријекла свих оних који се професионално баве или који само уживају у спортским активностима.

Наш је циљ да створимо услове да се што већи број људи масовно бави што разноврснијим спортским активностима. Спорт и здрави обрасци живота се уче од основне школе и требало би да се наставе у свеукупном процесу школовања. Да би у систем спорта укључили што већи број дјеце, ученика основних и средњих школа, као и студенте неопходно је предузети различите мјере: прво успоставу блиске сарадње између ресорних министарстава просвјете, омладине и спорта као и Министарства здравља; укључивање професора физичког васпитања у реализацији физичког васпитања и рекреативне наставе од првог до четвртог разреда основне школе; обезбједити љекарске прегледе за школска такмичења кроз систем примарне здравствене заштите и да се такви прегледи не наплаћују; да се у свим школама најприје организују разредна такмичења, па потом општинска, регионална и на крају републичка са циљем масовнијег укључивања дјеце школског узраста; на нивоу факултета и универзитета.

Нарочито се залажемо за материјално инфраструктурно улагање у оне спортове у којима представници наше земље постижу врхунске резултате. У том смислу је потребно и подржати напредне талентоване спортисте и градити и осавремењавати постојеће спортске објекте. Потребно је прецизније законски регулисати улогу државе

у спорту, штитећи слободу организовања и самосталности спортских организација. Требало би да већу пажњу посветимо главним спортским установама у нашој земљи. То су бројни спортски центри на локалном нивоу. Они не могу да се препусте закону тржишта, јер су то изузетно значајни објекти за наше грађане и друштво. Знамо да у ванредним околностима природним или другим недаћама спортске хале постају главна уточишта за велики број људи у случајевима земљотреса, поплава, избјеглишта и другим ургентним случајевима.

Такође је потребно покренути кампање и подићи свијест грађана о здравственом значају бављења рекреативним активностима. Нажалост, спорт данас има и тамну страну медаље. Свједоци смо бројних покушаја манипулације злоупотреба спорта нарочито приликом масовних спортских манифестација у политичке или дискриминаторске сврхе. Због тога су неопходне системске адекватне мјере државе које би средствима принуде након изрицања адекватних казни свима који су учесници насилних инцидената и демонстрација, нетрпељивости и говора мржње кроз спортске садржаје. Сматрамо да би хитно требале да буду осмишљене превентивне и свеобухватне активности у циљу спречавања и обуздавања насилничког и вандалског понашања навијача, хулигана како бисмо максимално обезбједили могућност одржавања мирних и фер спортских такмичења, а нарочито приликом организовања интернационалних такмичења у нашој земљи и гостовања наших екипа и навијача у иностранству.

18. Борба против криминала и корупције

Настављамо одлучну борбу против криминала и корупције. Сматрамо да су то два највећа зла у нашем друштву. Циљ је да омогућимо безбједност људи, њихове имовине без обзира гдје живе. Први и основни задатак државе јесте да брани, гарантује јавни ред и мир, сигурност на улицама у градским и сеоским срединама, а нарочито у школама гдје су наша дјеца. Захтјеваћемо да се додатно пооштре закони и казнене мјере како би се све институције за борбу против криминала (полиција, тужилаштво, правосуђе као и финансијски и порески органи) успјешно борили са криминалом и корупцијом свагдје гдје их има, без изузимања било кога из било којих разлога.

Главна институција за борбу против криминала и корупције је Министарство унутрашњих послова које је најорганизованије и које је у протеклим годинама показало изузетан ниво организационих способности, чиме су битно допринијели општој безбједности у Републици Српској по смањењу укупног броја извршених кривичних дјела, али и повећању процента откривених кривичних дјела и процесуирању починилаца. То је изузетан допринос стварању стања сигурности и безбједности за све грађане и њихову имовину.

Министарство унутрашњих послова је било активно и у интернационалним активностима сарадње између полицијских организација широм Европе и свијета и са Интерполом и кроз такве облике дјеловања се битно поспјешила и његова ефикасност, али је давало и допринос глобалном дјеловању у расвјетљавању кривичних дјела или спречавању њиховог извршења или нарушавања безбједности.

Потребно је наставити активности против организованих криминалних група или појединаца који врше отмице људи, кријумчаре и тргују ватреним оружјем или се баве организованим имовинским криминалом, као што су разбојништво и тешке крађе. У новије вријеме појавили су се и нови облици високотехнолошког криминала злоупотребе кредитних картица, злоупотребе дјецe преко интернета и тако даље. У овој области је нарочито важно успоставити интензивну међународну оперативну сарадњу.

Контрола на граничним прелазима је од изузетног значаја за спречавање злоупотреба које се одвијају у граничном промету између наше и сусједних земаља. Наш је задатак да спријечимо и појаве покушаја уношења злата у нашу земљу на недовољно покривеним граничним појасевима између наше и сусједних држава.

Подржавамо модернизацију и оспособљавање полиције, тужилаштва и правосуђа, промјену законских прописа и строже правне и економске мјере у санкционисању свих видова криминала и корупције, нарочито организованог. Држава мора стално да унапређује механизме превенције и заштите на информисању и подизању свјести о потреби значаја удружене борбе против свих видова друштвене контроле.

19. Дејтонски споразум и односи унутар БиХ

Наглашавамо да смо чврсто опредјељени за спровођење Дејтонског мировног споразума, за његову доследну примјену у свим областима које је разрадио. Одлучно се одупиремо сваком покушају ревизије Дејтонског споразума и одступања од његове примјене или тумачења која су супротна садржају појединих одредби Дејтонског мировног споразума.

Већ дуги временски период се суочавамо са настојањем да се одступи од изворног садржаја Дејтонског мировног споразума и одговорност за те покушаје највећим дијелом сноси политика званичног Сарајева, коју нажалост у дужем временском периоду разумију, па некад и отворено подржавају представници међународне заједнице, акредитовани кроз различите организације и мисије у Босни и Херцеговини.

Стављајући се на страну иницијатива и тумачења Дејтонског споразума супротно његовом изворном садржају на најдиректнији начин се угрожава и сам Дејтонски споразум и вриједност мировног процеса који је претходно проведен до закључења Дејтонског мировног споразума.

Босна и Херцеговина може функционисати као децентрализована држава и ми се за то залажемо.

Два потпуно равноправна ентитета Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине и три конститутивна народа Срби, Бошњаци и Хрвати могу да граде међусобне односе који би били засновани на међусобном и потпуном уважавању, поштујући при томе субјективитете, тј. сваки од три конститутивна народа. Босна и Херцеговина је могућа као држава у којој ће се афирмисати дијалог и по питањима око којих постоје и суштинске и формалне разлике. Суштинске и формалне разлике не би требале да буду препрека за даљи развој Босне и Херцеговине и изградњу односа унутар ње који би били прихватљиви за оба ентитета и сва три народа.

Међутим, упорни покушаји да се дијалог замјени наметањем рјешења који произилази из једног става сада већинског бошњачког народа у Босни и Херцеговини је апсолутно неприхватљива и погрешна политика. Управо у Босни и Херцеговини кључ стабилизације трајне нормализације односа између некада сукобљених народа у Босни и Херцеговини јесте толеранција и дијалог и уступак који би требао да прави већински народ који не би смио зарад трајне стабилности и одрживости Босне и Херцеговине да престане бити свјестан своје важне улоге као конституента Босне и Херцеговине.

Последњих година суочени смо са појавом великог застоја у односима унутар Босне и Херцеговине. Бројне договорене заједничке активности нису реализоване. Једна од најважнијих мјера која је посљедњих година договорена између политичких

представника у Босни и Херцеговини на највишем нивоу је механизам координације који није заживио очито је и само због тога што је бошњачка страна промјенила свој став и однос према питању координација. Координација је врхунски и незамјењиви принцип изградње трајних и стабилних односа у Босни и Херцеговини.

Овакви односи у Босни и Херцеговини оштећују и наносе велике штете за оба ентитета, зато што се суштински живот одвија у ентитетима који су и по Дејтонском споразуму и уставима које смо донијели имају надлежност да уређују сва суштинска питања у Босни и Херцеговини.

Институције Босне и Херцеговине имају координативну улогу, али се оне упорно покушавају наметнути као носиоци живота у настојању да преузму овлаштења која им нису додјељена, нити Дејтонским споразумом, нити Уставом Босне и Херцеговине, нити законима који су до сада донесени. Зато је неопходно одмах по окончању избора вратити се дијалогу, али активном дијалогу између ентитета и три конститутивна народа. Дијалог треба да буде у функцији дефинисања оквирне заједничке политике за будућност која би омогућила да се оба ентитета и три народа могу несметано и слободно развијати у складу са својим тежњама и објективно дефинисаним интересима.

Институције Босне и Херцеговине не могу и не смију бити носиоци регресивне политике, нити успоривачи развоја ентитета и живота у њима. Појаве које имамо у посљедњих неколико година озбиљно упозоравају на нарасле проблеме у односима унутар Босне и Херцеговине и зато их је неопходно хитно почети рјешавати. Управо у наредном шестогодишњем периоду треба трајно отклонити дилеме које постоје данас у Босни и Херцеговини- да ли је и каква Босна и Херцеговина могућа. Босна и Херцеговина као мултиетничко, мултикултурално друштво најспецифичније у Европи има низ предуслова да може да организује заједнички живот у оквиру једне заједнице, али истовремено може и да се прогласи неуспјешним уколико се и даље буду задржавале хегемонистичке тенденције већинског бошњачког народа у Босни и Херцеговини.

20. Српска дијаспора

Изван граница Србије и Републике Српске данас живи трећина нашег народа. Око три милиона Срба живи ван ових простора у расејању у око стотину земаља свијета на свим континентима. Наши су људи у дијаспори удружени у више од 1000 организација

укључујући и црквене општине Српске православне цркве, која широм свијета има око 200 црквених објеката.

Залажемо се за јачање постојећих и стварање што чвршћих веза матице и наших сународника у свијету као и специјалних веза са државама у региону у којима живи значајан број Срба.

Полазећи од заједничког интереса за очување државе матице и српског народа у цјелини, залажемо се за духовно јединство свеукупног српског народа ма гдје да његови припадници живе и изградњу таквих политичких, економских и културних веза који неће бити на штету било ког другог народа или националних мањина који живе са Србима.

Подржавамо и залажемо се да државне институције Србије организовано прате живот и помажу развој припадника српског народа у свим бившим југословенским републикама. Сматрамо да је и наша обавеза да нашим сународницима пружимо материјалну и моралну подршку у циљу побољшања услова њиховог живота и рада, очувања националног идентитета који у себи садржи очување писма, језика, културе, традиције, историје, обичаја и вјере и интензивних веза са нашом матицом.

И даље инсистирамо да се осигура безбједан и одржив повратак избјеглих и прогнаних Срба у Републику Хрватску. Република Српска је омогућила повратак свима који су то жељели до сада, а отворени смо и за оне који ће пожељети да се врате у наредним годинама, да им се омогући несметан повратак и сва грађанска права једнако као за све грађане Републике Српске и Босне и Херцеговине.

Сарадња са дијаспором се може одвијати у више смјерова. Поред потребе заштите идентитета нашег народа, пожељна је економска сарадња, зато што су бројни представници српског народа у дијаспори укључујући се у друштвени живот земаља у које су отишли успјели да се инсталирају и да искористе све предности које таква друштва пружају другим народима и грађанима да се могу у њима развијати. Многи од њих су се развили до нивоа да кроз своје компаније послују са Републиком Српском или изражавају спремност да то чине у будућности. Зато су неопходне сталне везе, јачање комуникације и развијање различитих облика повезивања који ће нас учврстити у вјери да као припадници једног народа можемо допринијети заједничким дјеловањем развоју и побољшању положаја нашег народа, како оvdје тако и у њиховим државама гдје сада живе.

У идеји сарадње са нашом дијаспором не видимо никаквих ограничења која би могла настати у Босни и Херцеговини, зато што разумијемо потребу да Бошњаци и

Хрвати на једнак начин остварују блиске везе, комуникацију и сарадњу са припадницима свога народа у државама гдје он данас живи.

21. Европски пут Републике Српске и БиХ

Наглашавамо да је Социјалистичка партија увијек била одређена за европски пут и за прихватање европских вриједности и стандарда у наш систем. Као резултат такве оријентације били смо носиоци низа активности припрема и доношења закона и других аката који су усклађени са европском праксом и европским стандардима.

Желимо и даље ићи чврсто увјерени да је европски пут најбољи избор за оба ентитета и народе у Босни и Херцеговини и да би сваки други приступ могао произвести врло сложене посљедице по живот и односе у Босни и Херцеговини. Зато сматрамо од изузетне важности разумјевање европских институција према Босни и Херцеговини и према њеној специфичности. Босна и Херцеговина није упоредива једноставном методом са другим европским државама и ту специфичност Босна и Херцеговина не може изгубити на путу ка Европској унији. Европска унија врло често поставља другачије захтјеве и зато постоји тренутни застој на путу ка чланству у Европској унији.

Ми Социјалисти желимо да практикујемо вриједности Европе на нашем простору. Желимо бити дио европске заједнице држава и народа, зато што смо увијек били дио Европе и увијек свјесни припадности европској породици држава и народа. У нашим унутрашњим и спољнополитичким активностима ћемо снажно промовисати потребу сарадње, потребе дијалога унутар Босне и Херцеговине који би нас брже водио ка путу чланства у Европској унији. Сматрамо да би чланство у Европској унији које би Европска унија требала да одобри Босни и Херцеговини до 2025. године требало да буде онај угаони камен на који ће се ослонити будућност Босне и Херцеговине и на којој ће трајно израсти њена стабилност, сигурност и одрживост.

Европске институције треба да одбаце политику званичног Сарајева кога заступа једна политичка групација из бошњачког народа. Босна и Херцеговина не може бити више држава Бошњака, а мање држава Срба и Хрвата. Она може опстати уколико на једнак начин буде прихватила да је држава сва три равноправна народа у једнаком односу.

На путу ка Европској унији ми социјалисти се залажемо за интензиван дијалог са нашим сусједним државама, посебно са Србијом и Хрватском које су судбински повезане са Босном и Херцеговином, зато што у тим државама живе припадници сва три народа из Босне и Херцеговине.

Сарадњу и побољшање односа између Босне и Херцеговине, Србије и Хрватске видимо као добру прилику да се сарадња прошири на шири регион земаља бивше Југославије, укључујући и друге нама ближе земље као што су Мађарска, Румунија, Бугарска и Албанија.

Залагаћемо се и бићемо носиоци иницијативе да се изради декларација и потпише документ након што би га претходно размотрили и подржали национални парламенти свих земаља чланица претходне Југославије о успостављању слободног и отвореног тржишта и укидању граничних баријера које у овом тренутку блокирају или успоравају токове роба, људи и капитала између народа и држава који су у дугом временском периоду и историјски биле повезане и које су заједно радиле на развоју својих држава, истина у ранијем периоду у другом државноправном статусу.

Од Европске уније уколико се такав консензус постигне треба захтјевати да се тај статус верификује земљама чланицама бивше Југославије. То није обнова идеје југословенства, то је само признавање легалних интереса, иницијатива и тежње народа са простора бивше Југославије и региона који желе сарадњу и који у тој сарадњи могу да остваре потпуне националне и своје државотворне интересе који ће омогућити да се те државе брже економски и друштвено развијају.

Уколико би изостала воља за такав приступ уређењу односа унутар Босне и Херцеговине и одустајања од непосредне сарадње између Босне и Херцеговине и сусједних држава чланица бивше Југославије, Република Српска ће у том случају ради заштите својих аутентичних интереса настојати да развије у границама својих могућности сарадњу са сусједним државама и са свим другим државама које желе развијати сарадњу на принципима пријатељских и обострано корисних интереса.

У односу на европске државе и ваневропске земље највећу спремност на сарадњу са Републиком Српском и резумјевање према политици Републике Српске су показивали у Србији, Русији и Кини, али и у још неким државама које су изражавале спремност за успоставу свестране сарадње између Републике Српске и тих држава. Са тим државама се развијају различити видови билатералне сарадње и они су корисни како за Републику Српску, тако могу бити корисни и за Федерацију Босне и Херцеговине, па и за остале земље региона. Не споримо да је због различитих обиљежја идентитета три

народа у Босни и Херцеговини, различитих погледа и историјских искустава видљиво да је српски народ више усмјерен на сарадњу са Србијом и Русијом у односу на друга два народа у Босни и Херцеговини, али се ми социјалисти залажемо за пуно разумјевање спремности хрватског народа на сарадњу са Хрватском и другим државама по њиховом избору, односно имамо потпуно разумјевање за спремност бошњачког народа за сарадњу са Турском и другим земљама гдје проналазе своје интересе. Сарадња коју ентитети, односно три конститутивна народа у Босни и Херцеговини могу да успоставе и да граде са другим државама у окружењу и ван њега може бити само од користи свима у Босни и Херцеговини и на тај начин треба разумјети односе и изградњу такве сарадње.